

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav germánských studií

Nizozemský jazyk a literatura

Adéla Petříčková

Českoslovenští studenti v Nizozemsku po roce 1968

Czechoslovak students in the Netherlands after 1968

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Irena Kozmanová, Ph.D.

Praha, 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne ...15. 8. 2024.....

Podpis ...Adéla Petříčková.....

Chtěla bych na tomto místě poděkovat PhDr. Ireně Kozmanové PhD. za nadstandardní vedení práce, ochotu, cenné rady při jejím zpracování a přísun motivačních fotek jezevčků.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá osudy československých studentů, kteří po začátku okupace Československa v roce 1968 emigrovali do Nizozemska. Práce je strukturována do dvou kapitol. V první kapitole jsou analyzovány požadavky, které nizozemské instituce kladly na nově příchozí československé studenty – jednak jako skupinu, a pak jako jednotlivce. Druhá kapitola zkoumá formy podpory poskytované těmto studentům, materiální i symbolické. Cílem práce je zkoumat argumentační strategie a vzorce, které formovaly jak požadavky, které stanovily nizozemské instance příchozím studentům a byly nutným předpokladem k integraci do nizozemské společnosti a také v pokračování studia na univerzitě. Práce rovněž sleduje argumentační vzorce spojené s podpůrnými opatřeními ze strany nizozemských aktérů, které byly poskytnuty československým studentům. Hlavním pramenem byly interní materiály Universitair Asyl Fonds (UAF) uložené v Nationaal Archief v Haagu, které poskytly vhled do fungování UAF, do komunikace s dalšími nizozemskými institucemi a do každodenní praxe požadavků a podpory československých studentů.

Abstract

This bachelor thesis deals with the fate of Czechoslovak students who emigrated to the Netherlands after the beginning of the occupation of Czechoslovakia in 1968. The thesis is structured in two chapters. The first chapter analyses the demands that the Dutch institutions placed on the newly arrived Czechoslovak students - first as a group and then as individuals. The second chapter examines the forms of support provided to these students, both material and symbolic. The aim of the thesis is to examine the argumentative strategies and patterns that shaped both the requirements set by the Dutch instances for the incoming students and were a prerequisite for integration into Dutch society and in the continuation of their studies at university. The thesis also traces the argumentation patterns associated with the support measures provided by Dutch actors to Czechoslovak students. The main source material was internal materials of the Universitair Asyl fonds (UAF) stored at the Nationaal Archief in The Hague, which provided insights into the functioning of the UAF, the communication with other Dutch institutions and the daily practice of demands and support for Czechoslovak students.

Klíčová slova

českoslovenští studenti, okupace 1968, emigrace, Nizozemsko, univerzita, integrace, Universitair Asyl Fonds

Key words

czechoslovak students, occupation 1968, emigration, Netherlands, university, integration, Universitair Asyl Fonds

Osnova

Úvod	8
1. Požadavky	15
1.1. „Konečně správný uprchlík“ (požadavky vůči skupině)	15
1.2. „Individuální kvality nebo jejich absence“ (požadavky vůči jednotlivci)	25
2. Podpora	30
2.1. Pláštěnka, kolo a stipendium (podpora materiální)	30
2.2. Lenin v životní velikosti (podpora symbolická)	39
Závěr	47
Použité prameny a literatura	50
Prameny nevydané	50
Prameny vydané	52
Odborná literatura	56

Úvod

„Nedávno jsem si koupila vlastní dům. Byla jsem na to pyšná i proto, že jsem věděla, že na to budou pyšní moji rodiče. Pomohli mi se všemi formalitami, s balením, vybalováním i s rekonstrukcí. Nakonec jsme všechno uklidili, složili stěhovací krabice a obdivovali celý ten prostor. Zvedla jsem z podlahy kabel od elektriky, zaprášený kus bez zástrčky. Když jsem ho chtěla hodit do pytle na odpadky, otec mě zastavil. "Ten si vezmu s sebou." "Proč bys ho chtěl, tati, zahod' ho. Je to odpad. Ale otec se nenechal přemluvit a kus kabelu úhledně složil do igelitového pytle. „Co s tím proboha budeš dělat?" zeptala jsem se, "nemáš pro to žádné využití. Byl neoblomný. „Jsem si jistý, že ho můžu použít znovu. Určitě ho ještě na něco použiju." Hluboce jsem si povzdechla. Už jsem věděla, kde ten kousek drátu skončí: v otcově pracovně. V krásném domě mých rodičů plném umění a knih. „Prosím," zkusila jsem to znovu. V rukou jsem vyzývavě držela otevřený pytel na odpadky. „Ty tomu nerozumíš," řekl otec. „Jsem uprchlík. Cokoli si můžu nechat, nechám si. Zítra může být všechno zase jinak." Moji rodiče utekli před 48 lety."¹

Touto vtípnou historkou otevírá známá nizozemská moderátorka Eva Jinek knihu reportáží o tom, co se v Evropě nazývá „uprchlická krize“ z roku 2015. Celebrita zde vzpomíná na své rodiče, kteří uprchli z Československa po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 a na to, jak je – a nejen je – jejich uprchlická zkušenost ovlivnila. Jednalo se přitom o zkušenost specifickou tím, že ze své vlasti odešli jako studenti. *„Mému otci Pavlovi bylo 23 let a studoval ekonomii na pražské univerzitě. Moje matka Radana v létě toho roku maturovala na gymnáziu, bylo jí právě 18. Zamilovali se do sebe. Otec se aktivně účastnil studentských protestů - s kamarády roznášeli letáky - a matka snila o místě na umělecké škole, kde by navrhovala masky a paruky pro divadlo.“²*

Právě studium je přitom forma „povolání“, která se poměrně těžko přesouvá na jiné místo působení. I to se do kolektivní paměti rodiny Jinkových propsalo. Přestože si Evini rodiče a prarodiče mysleli, že odchod ze země bude pouze dočasný a brzy se vrátí domů, tato naděje se nenaplnila. Pár tak skončil v Nizozemsku, a jejich pozdější dcera tuto zkušenost popsala takto: *„Rodiče nakonec skončili v Nizozemsku. V zemi, která je přijala s otevřenou*

¹ JINEK, Eva. Woord vooraf. In: ZOUTBERG, Rop. *De race naar het noorden*. Het verhaal van Europa en de vluchtelingen, Amsterdam: Balans, 2016. ISBN 9789460030772.

² Tamtéž.

náručí, v zemi, která jim nabídla azyl a stipendium, kde studovali a vybudovali si (svobodný) život. Země, kde se v neděli speciálně pro ně a jejich vrstevníky otevřel obchod Peek & Cloppenburg, aby si mohli vybrat zimní kabát a šálu. Země, kde jsme s bratrem doma.“ Metaforická otevřená náruč a studijní stipendium se zde potkávají v jedné větě a stávají se v podstatě synonymy, „studovat“ a „vybudovat si život“ na sebe přímo navazují. Vstřícnost tehdejšího Nizozemska je v paměti rodiny evidentně pevně spjata – kromě kabátu a šály z Peek & Cloppenburgu – právě s možností studovat, podpořenou i finančně.

Právě na specifickou skupinu studentů-uprchlíků z Československa po srpnu 1968 se zaměřuje i tato práce. Nahlédnout se přitom snaží tam, kde se tato zkušenost popisovaná a vnímaná Jinkovými, teprve tvořila. Zkoumá, jak nizozemský stát a různí aktéři v jeho rámci působící (mezi něž je možné do značné míry počítat i nizozemskou veřejnost), formulovali kritéria vstupu, jak je kontrolovali, ale i jak poskytovali podporu – materiální i symbolickou.

Příchod československých studentů a s ním spojenou přijímací politiku neřešil nizozemský stát poprvé, podobnou situaci přinesla již první studentská emigrační vlna v roce 1948, zapříčiněná komunistickým převratem. K pomoci příchozím studentům byl tehdy založen Universitair Asyl Fonds (UAF), který pomáhal s financováním pomoci i organizací praktických záležitostí.³

Proces přijetí studentů v roce 1948 nebyl jednoduchý, protože nizozemská vláda zpočátku odmítala přijímat studenty bez záruk. Teprve poté, co se UAF za studenty zaručila a slíbila, že pro vládu tím nevzniknou žádné náklady, důležité kritérium, získali studenti povolení k pobytu. Organizace byla schopna financovat své aktivity díky veřejným sbírkám a podpoře přispěvatelů. Avšak s rostoucím počtem žadatelů se situace komplikovala.⁴ Ve svém úsilí fond pokračoval i dále, postupně se institucionalizoval, rozšířil svou působnost i na studenty z jiných zemí, byť s rostoucím počtem žadatelů se situace komplikovala. V rámci druhé vlny československých studentů v roce 1968 fond nicméně stále existoval, sehrál důležitou roli a příliv československých studentů mu paradoxně pomohl najít své nové místo v rámci nizozemských institucí s pomocí tohoto typu.

Už stipendisté z roku 1948 museli vykazovat vynikající studijní výsledky a dobré chování. Pokud porušovali požadavky UAF (například účasti na večírcích, přijímáním

³ Jedná se o nejstarší nizozemskou organizaci na podporu studentů-uprchlíků. Prvním stipendistou se stal Zdeněk Dittrich, student historie Karlovy univerzity, který díky podpoře UAF mohl pokračovat ve studiu na univerzitě v Utrechtu. Tam později získal i profesorský titul a sám se angažoval v pomoci druhé emigrační vlně. V roce 1948 přijala organizace celkem 43 československých studentů a 7 vyučujících. Postupně se její činnost rozšířila a začala pomáhat studentům z celého světa. ESTERIK, *Het zout der aarde*, s. 31-41.

⁴ ESTERIK, *Het zout der aarde*, s. 43.

dámských návštěv v pozdních hodinách nebo nedostatečnými studijními výsledky), mohli o stipendium přijít. Jisté proslulosti dosáhl výrok rektora univerzity v Groningenu, který kritizoval české studenty za nedostatek ambicí přispívat si na studium, například výukou jazyků, a za příklad jim dával jávského prince, který si na školné vydělával během léta sklizní brambor.⁵ Již tehdy se tedy tvořila argumentační základna požadavků kladených na „správné studenty-uprchlíky,“ kteří si podporu nizozemské přijímající společnosti musí zasloužit.

Hned po prvních zprávách o okupaci v srpnu 1968 vyrazila nizozemská společnost do ulic vyjádřit svůj nesouhlas řadou protestních akcí. Mezi prvními byla socialistická mládež a radikální levice, kteří demonstrovali s transparenty „Podpořte české komunisty“ a „Vojska zpět“ v ulicích Amsterdamu.⁶ Večer se více než stovka lidí shromáždila u budovy ruského obchodního zastoupení na Museumplein rovněž v Amsterdamu.⁷ Tweede Kamer se sešla na mimořádné jednání v hlavním městě v hotelu Krasnapolsky, které bylo zprostředkováno i veřejnosti na náměstí Dam. Sešlo se 4500 lidí.⁸ Političtí zástupci zde pronesli projevy odsuzující okupaci Československa. V Amsterdamu se také odehrál veliký protestní pochod skrze centrum města, který celému shromáždění předcházel. Na závěr shromáždění byl odeslán telegram československému velvyslanci v Haagu vyjadřující solidaritu s československým lidem a odsouzení akcí Sovětského svazu.⁹ V následujících dnech se konaly desítky protestních pochodů napříč Nizozemskem, organizované převážně nizozemskými studenty na podporu československých občanů.¹⁰

Protestní akcí, která se dostala do povědomí širší veřejnosti, organizovaná československými studenty, byl protestní pochod z Utrechtu do Haagu (k budově ambasády Sovětského svazu). Pochod proběhl 20. ledna 1969, necelý půlrok od začátku okupace. Studenti nesli transparenty s hesly: „*Solidair met Praagse studenten*“ nebo „*Wat in CSSR*“

⁵ ESTERIK, s. 44.

⁶ Protesten tegen Russische actie VERONTWAARDIGING BIJ PARTIJEN EN JONGERENGROEPEN. "Het Parool". Amsterdam, 22-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 15-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010838841:mpeg21:p005>.

⁷ Protesten tegen Russische actie VERONTWAARDIGING BIJ PARTIJEN EN JONGERENGROEPEN. "Het Rotterdamsch parool". Rotterdam, 22-08-1968, p. 9. Geraadpleegd op Delpher op 15-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSARO03:259055046:mpeg21:p00009>.

⁸ GEZAMENLIJK PROTEST PvdA, D'66 EN PPR Betogingen kalm verlopen. "De Volkskrant". 's-Hertogenbosch, 22-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 04-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010880292:mpeg21:p003>.

⁹ WOEDENDE TSJECHEN IN VERZET. "Algemeen Dagblad". Rotterdam, 22-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 05-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:002840046:mpeg21:p00001>.

¹⁰ Nesouhlas s okupací a stálé rozčarování nizozemské společnosti vyjádřil např. předseda Tweede Kamer J. Vondeling (PvdA) na recepci u čs. velvyslance v Haagu v roce v červnu 1973, viz. Záznam o přijetí předsedy Tweede Kamer Dr. A. Vondeling, in: Archiv MZV, TO-O 1969-1974 - oddíl Holandsko 1969.

gebeurt, gaat heel Europa aan!"¹¹ Přidalo se k nim i několik zástupců z nizozemských studentských organizací (např. Nizozemská studentská rada, Společenství nizozemské mládeže, Groningenská studentská rada nebo Studentské odborové hnutí). Po příchodu do Haagu podnikli dvouhodinovou demonstraci v sedě před ruským velvyslanectvím v Haagu,¹² informoval deník *De Nieuwe Limburger*. Většina z nich navštěvovala adaptační kurz v Berkenhovenu s cílem zůstat v Nizozemsku déle, protože se nechtěli vrátit do své země, dokud bude pokračovat ruská okupace. Po protestu před ambasádou se odebrali tři Čechoslováci, Vladimír Kotalík,¹³ Vladimír Bína¹⁴ a Jan Wytipil a nizozemský student Peter ten Seldam na setkání v ambasádě. Šestičlenná ruská delegace je přijala, ale odmítli přijmout protestní dopis pro ruskou vládu. V dopise studenti požadovali suverenitu Československa, okamžité stažení vojsk z území republiky a také finanční kompenzaci za vzniklé škody. Studenti se zdrželi na ambasádě asi 45 minut. Poté uvedli, že jsou rozhořčeni a zklamáni. „Rusové argumentovali (a zastrašovali nás) tím, že jednáme obzvláště nebezpečně a ohrožujeme mír. Narušili bychom prý politickou rovnováhu," řekl Peter ten Seldam, který zastupoval sedm nizozemských studentských organizací, které protest spoluorganizovaly. „Rusové zcela znemožnili rozumnou konverzaci. Bylo to směšné divadlo,"¹⁵ informoval deník *de Volkskrant* o celé akci československých studentů. Konec okupace byl v té chvíli v nedohlednu, bez větších nadějí na změnu a skončila až za dlouhých dvacet let¹⁶.

Studenti-uprchlíci tedy podle všeho v očích nizozemské veřejnosti formovali poměrně viditelnou skupinu, a formovali do jisté míry obraz československých uprchlíků jako takových.

¹¹ Fotografie z pochodu, 20.1.1969. *Historisch Archief*, ANP. Dostupné z: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/den-haag-demonstratie-tsjechische-studenten-cor-out?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=tsjechische+studenten&identifier=ANP01%3A14341702>. ; Fotografie z pochodu, 20.1.1969. *Historisch Archief*, ANP. Dostupné z: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/utrecht-demonstratie-tsjechische-studenten-anp?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=tsjechische+studenten&identifier=ANP01%3A14339068>.

¹² Waardige rouw voor Jan Palach Massale betoging in centrum Praag. *"De nieuwe Limburger"*. Maastricht, 21-01-1969, p. 1. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023 <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCC01:048155017:mpeg21:p00001>.

¹³ Vladimír Kotalík, uprchlík '68, v Berkenhovenu říjen-únor 1969, studium ekonomie na VU Amsterdam - in. Nota Tsjechoslovaakse studeren, B. Schuurman a P.G.C.Visschers, Stichting Bijstand Buitenlandse Studeren, Utrecht, 18.2.1969, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

¹⁴ Vladimír Bína, uprchlík '68, v Berkenhovenu, říjen-leden 1969, studium sociologie na EH Tillburg - in. Nota Tsjechoslovaakse studeren, B. Schuurman a P.G.C.Visschers, Stichting Bijstand Buitenlandse Studeren, Utrecht, 18.2.1969, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

¹⁵ Brief aan Kremlin geweigerd. *"De Volkskrant"*. 's-Hertogenbosch, 22-01-1969. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847999:mpeg21:p003>.

¹⁶ Viz. např. VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: Pražské jaro 1968*. 2. vydání, 1. vydání v Mladé frontě. Praha: Mladá fronta, 1990.

Jako předmět badatelského zájmu jsou nicméně zajímaví i z dalších důvodů. Na jednu stranu totiž sdíleli obecné charakteristiky „uprchlíků z Československa“ a pod touto skupinovou „identitou“ byli také nizozemskou veřejností a institucemi vnímáni. Na druhou stranu zde do hry vstupoval jejich požadavek, který je odlišoval od uprchlíků nestudentských – chtěli se vzdělávat na nizozemských vysokých školách, a kromě prokázání toho, že jsou „správnými uprchlíky,“ tak museli prokázat i to, že budou i „správnými studenty“. Právě na tento proces se práce soustředí. Sleduje argumentační proces, kterým nizozemská společnost posuzovala, zda českoslovenští studenti jako skupina i jako jednotlivci budou „správnými studenty“, a pojmenovává argumentační strategie, kterými se je různí „přímluvci“ nebo naopak kritici příliš benevolentního přístupu snažili jako „správné“ nebo „nesprávné“ studenty etablovat,¹⁷ dosáhnout kompenzačních opatření v jejich prospěch nebo naopak do cesty k přístupu k nizozemskému vzdělávacímu systému postavit dodatečné bariéry.

Do tohoto procesu vstupovala také celá řada aktérů, které „běžný“ uprchlík neznal. Na straně „přímluvců“ zde klíčovou roli sehrál UAF a SBBS, které zprostředkovávaly jak požadavky, tak podporu vůči československým studentům, a vyjednávaly o podpoře s vládními aktéry. Ministerstvo spravedlnosti bylo odpovědné za azylovou politiku, zatímco Ministerstvo kultury, rekreace a sociálních věcí se finančně podílelo na chodu přijímacího centra i realizaci studentských stipendií. Velmi vlivnými aktéry byly i univerzity, studentstvo, veřejné mínění.

Jako výzkumnou otázku jsem si položila *Jaké byly argumentační vzorce nizozemského přístupu k politickým imigrantům na případu Čechoslováků?*, a to z pohledu institucí a veřejných iniciativ.

V první kapitole práce analyzuje požadavky kladené systémem studentovi-uprchlíkovi k tomu, aby mu bylo umožněno v Nizozemsku začít studovat. V kapitole je představen proces, kterým student musel projít v rámci integrace do studia i společnosti. Kapitola je rozdělena do dvou podkapitol, část z pohledu skupiny a část z pohledu jednotlivce.

V druhé kapitole práce zkoumá podporu, které se československým studentům dostávalo, ať už se jednalo o podporu materiální (ubytování, jazykové kurzy, stipendia), nebo o pomoc symbolickou (vyjádření podpory v rámci protestů proti okupaci, sbírka na vánoční dárky, morální podpora).

¹⁷ Srov. WALAARDT, Tycho. *Geruisloos inwilligen: Argumentatie en speelruimte in de Nederlandse asielprocedure, 1945-1994*. Uitgeverij Verloren, 1. vydání, (2012). ISBN 978-90-8704-294-3.

Historii Universitair asiel fond se věnuje nizozemský autor Chris van Esterik v knize *Het zout der aarde: UAF 1948-1998*, která zachycuje padesát let fungování fondu, jeho vývoj a způsob poskytování pomoci. Kniha Jana Willema ten Doesschate *Asielbeleid en Belangen* se zabývá přístupem nizozemské vlády k přijímání různých uprchlických skupin v období 1968-1982. Analyzuje právní rámec, rozhodovací procesy a zapojené instituce, přičemž se soustředí na osm specifických skupin uprchlíků, včetně Čechů. Tématu se rovněž věnuje Tycho Walaardt v knize *Geruisloos inwilligen*, který se soustředil právě na argumentaci uplatňovanou při přijímání různých politických skupin, ale i jednotlivců – právě tam je totiž podle něj nejlépe vidět, jaké argumenty „fungovaly“, případně jak se v průběhu času a u jednotlivých skupin proměňovaly, a jak byla politika přijímání vždy ovlivňována představami „správného“ uprchlíka. Československé akademické emigraci do Nizozemska se věnuje článek (a návazný projekt) „*Émigré Europe*,“ který sleduje emigrace československých studentů a vědců do Nizozemska v letech 1933–1989, primárně je ale zaměřen na vědecké pracovníky Akademie věd a jeho perspektivou je zejména diskurz fungování emigrantů v přijímající společnosti.

Těžiště práce spočívá v archivních pramenech uložených primárně v Nationaal Archief Den Haag. Klíčovým zdrojem pro zabývání se jak podporou, tak kritérii a požadavky, byl fond UAF, který umožňoval nahlédnout do interního chodu organizace, do způsobu přemýšlení o studiu jejich svěřenců, do přístupu k plánované pomoci, komunikaci s dalšími aktéry jako ministerstva, ale i jednotlivé univerzity, nebo jejich strategie fundraisingu a mediální prezentace. Důležitým zdrojem byl také fond Ministerstva školství, kultury a vědy, ve kterém byl k nahlédnutí proces ověřování dosaženého vzdělání příchozích studentů. Doplňkově byl využit archiv univerzity Leiden, uložený v Bijzondere Collecties univerzitní knihovny v Leidenu, který poskytl cenný pohled do debaty o možnostech univerzit v rámci mezinárodní krize po okupaci. Z československé strany poskytl doplnění Archiv ministerstva zahraničních věcí, který poskytl cenné informace ohledně antikomunistických tendencí v Nizozemsku. Pro události s celostátní relevancí a pro vytvoření představy o tom, jaký obraz studenta uprchlíka mohla vnímat nizozemská veřejnost, byl cenným zdrojem digitalizovaný archiv nizozemských novin *Delpher*. K jednotlivým studentům pak z druhé, individuální strany, poskytly dokreslující a mnohdy v jiných pramenech nezachytitelný pohled, paměti uprchlých studentů, nebo nizozemských aktérů, kteří se na procesu jejich integrace nějak podíleli, např. ve dvojjazyčné knize pamětí *Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro*.

Zahraničními studenty ve vysokoškolském prostředí a jejich integrací se zabývá např. Marianne Boogaard v knize *Van buiten, geleerd: allochtone en buitenlandse studenten in het*

Nederlands hoger onderwijs (Amsterdam, 1997), nebo M. de Wilde a kol. ve článku *Studenten en het recht op maatschappelijke integratie of het recht op maatschappelijke hulp* (2011).

1. Požadavky

Nizozemsko zavedlo požadavky pro nově příchozí migranty s cílem omezit počet žadatelů o azyl, a to z obavy před nekontrolovatelnou migrační vlnou ze zemí Východního bloku. Tyto požadavky se vztahovaly také na skupinu studentů-uprchlíků, kteří hodlali pokračovat ve studiu pod záštitou organizace UAF. Tito studenti byli povinni splnit stanovená kritéria a projít přijímacím řízením do příslušných institucí. Selektivní přístup k uprchlíkům, vůči těm, kteří plánovali pokračovat ve studiu, Nizozemci uplatňovali zejména z důvodu zajištění, aby v procesu vysokoškolského vzdělávání uspěli pouze ti, kteří prokázali dostatečné schopnosti. V této kapitole se zaměříme na první fázi tohoto procesu, tedy na přijetí do země a zahájení integračního procesu, který zahrnuje splnění příslušných požadavků stanovených nizozemskou stranou.

1.1. „Konečně správný uprchlík“¹⁸ (požadavky vůči skupině)

O politice přijímání uprchlíků rozhodovalo v Nizozemsku v šedesátých letech Ministerstvo spravedlnosti společně s Ministerstvem zahraničí, a to na základě dlouhých diskuzí o nastavení systému. Politici a úředníci zvažovali různé postupy a možnosti přístupu ke specifické uprchlické skupině. Rozhodovací proces probíhal jak v rámci jednotlivých resortů, tak i formou meziresortních platform.¹⁹ Na jedné straně musel nizozemský stát dodržet mezinárodní právní závazky na základě Úmluvy o právním postavení uprchlíků Ženevské dohody z roku 1951, iniciované OSN, podle které bylo možné Čechoslováky charakterizovat jako uprchlíky. Patrný byl také tlak ze strany Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR²⁰), aby Nizozemci uprchlíky přijali v co největším počtu. Na druhou stranu ale hrála roli i obava z narušení období zlepšování vztahů mezi Západem a Východem, spojeného i s možným zhoršením obchodních vztahů.²¹ Politici zároveň museli brát v potaz nadcházející volby a zohlednit dopad jednotlivých rozhodnutí na voličskou podporu – již v té

¹⁸ WALAARDT, Tycho. *Geruisloos inwilligen: Argumentatie en speelruimte in de Nederlandse asielprocedure, 1945-1994*. Uitgeverij Verloren, 1. vydání, (2012). s.

¹⁹ DOESSCHATE, Jan Willem ten. *Asielbeleid en Belangen: Het Nederlandse toelatingsbeleid ten aanzien van vluchtelingen in de jaren 1968-1982*. Hilversum: Uitgeverij Verloren, 1993, s. 33.

²⁰ De Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Vluchtelingen (UNHCR).

²¹ Ochlazení vztahů po 21.srpnu ze strany nizozemské vlády reportuje např. československý velvyslanec v Haagu ve vyhodnocení plánu práce a činnosti ZÚ za II. pololetí 1968, 11.2..1969, Haag. In: Archiv MZV, TO-T 1965 – 1969, Holandsko 1969.

době tak v jejich rozvahách hrály roli například potenciálně vnímaná hrozba obsazení míst na pracovním trhu uprchlíky na úkor nizozemských občanů nebo bytová krize v již tak hustě osídleném Nizozemsku.

Klíčovou roli přitom hrálo, že zde existovala na podpoře Čechoslováků široká shoda mezi veřejností i v rámci politického spektra. I v tomto kontextu je možné číst prohlášení premiéra de Jongeho, že Nizozemsko bude vést flexibilní přijímací politiku vůči Čechoslovákům²² a bude se snažit jim co nejvíce pomoci. Premiér vyjádřil obdiv k projevené jednotě československého lidu, uvedl deník *De Nieuwe Limburger*.²³ Samotný čin aktérů Varšavské smlouvy premiér odsoudil a československému lidu vzkázal, že nebudou nikoho z příchozích repatriovat proti jeho vůli.²⁴ Rovněž zdůraznil nepostradatelnost NATO v této světové politické konstelaci a nizozemská vláda se nedlouho poté rozhodla pro mimořádný příspěvek na Severoatlantickou alianci ve výši 225 milionů guldenů.²⁵ Také vyjádřil lítost nad oslabením postupného uvolňování napjatých vztahů mezi Východem a Západem, způsobeného ruskou agresí, jak uvedl deník *Tubantia*.²⁶

Po de Jongeho projevu podepsali zástupci politických stran prohlášení o odsouzení okupace a solidarity s československým národem.²⁷ Rovněž na doporučení nizozemského velvyslance v Praze podpořili prodlužování turistických víz pro Čechoslováky v Nizozemsku. Velvyslanec také doporučil přesvědčit je, aby se do vlasti už nevraceli, načež dostali odpověď, že to určitě není úlohou ministerstva.²⁸

Přestože ale obecné nastavení vůči této specifické skupině uprchlíků – Čechoslováci přechající před politickým režimem ve své zemi – bylo vstřícné, stále bylo z pohledu státní moci potřeba formulovat vstupní požadavky a kritéria.

²² DOESSCHATE, *Asielbeleid en belangen*, s. 42.

²³ REACTIES OP BEZETTING TSJECHO-SLOWAKIJE Federatie van vervoerarbeiders wil boycot tegen rode invallers Wilson maant tot voorzichtigheid. "De nieuwe Limburger". Maastricht, 27-08-1968, p. 2. Geraadpleegd op Delpher op 06-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCC01:048150024:mpeg21:p00002>.

²⁴ DOESSCHATE, *Asiebeleid en Belangen*, s. 43.

²⁵ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Praha: *Paseka*, 2008. s. 74. ISBN 978-80-7185-930-7.

²⁶ Premier De Jong: Navo is nog onmisbaar. "Tubantia". Enschede, 27-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 07-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003307050:mpeg21:p00001>.

²⁷ REACTIES OP BEZETTING TSJECHO-SLOWAKIJE Federatie van vervoerarbeiders wil boycot tegen rode invallers Wilson maant tot voorzichtigheid. "De nieuwe Limburger". Maastricht, 27-08-1968, p. 2. Geraadpleegd op Delpher op 06-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCC01:048150024:mpeg21:p00002>.

²⁸ DOESSCHATE, *Asiebeleid*, s. 151-152.

Obecné argumenty pro přijímací politiku v tomto kontextu vycházely z předchozího období 1945-1956, kdy byly stanoveny argumenty při velké vlně příchozích po maďarském povstání. Vláda se musela popasovat s velkým přílivem příchozích, jak z Východního bloku, tak z bývalých kolonií.²⁹

Nejsilnějším z nich byl argument tzv. „země prvního přijetí.“ Jednalo se o to, že po větším přílivu imigrantů do Nizozemska začínala být země „naplněná“ (od 60. let se začíná projevovat krize bydlení) a Nizozemci začali vést vůči příchozím restriktivní politiku. V tomto ohledu jim argumentem byla právě země prvního přijetí. Tudíž zkoumali cestu žadatele, jak se do Nizozemska dostal a kde případně mezitím pobýval. Pakliže uprchlík přicestoval do Nizozemska přímo ze své mateřské země, neměl v tomto ohledu problém, ale pokud zvolil mezi tím některou z azylových zemí (nejčastěji SRN nebo Rakousko), nebo už pobýval v jiné západní zemi předtím, mohl mít se schválením problém. A to i když se jednalo jen o krátký pobyt. Pokud to aspoň částečně šlo, snažili se uprchlíky vrátit zpět do azylových zemí a snížit tak počet příchozích do Nizozemska. Díky *Vluchtelingenbesluit*³⁰ měli žadatelé alespoň možnost se proti rozhodnutí odvolat. Rovněž se zvažovalo, jestli má žadatel oprávněný strach ve své zemi z pronásledování, nebo jestli je možná repatriace. Čechoslováci však s tímto problémem neměli, po začátku okupace Nizozemci nezpochybňovali jejich touhu ze země odejít a nespravedlnost komunistického režimu. Splňovali kritéria uprchlíka podle Úmluvy.³¹

Dalším argumentem nizozemských úředníků bylo, zda je uprchlík “skutečným uprchlíkem.” Toto kritérium může znít trochu absurdně, ale světová azylová politika se tím diskurzem snažila rozlišit uprchlíky na ty, kteří opravdu utíkají z nesvobody, kde by jim po návratu hrozilo vězení, nebo stíhání, a potřebují pomoci, od uprchlíků, kteří v mezinárodním problému viděli příležitost vycestovat na Západ a ekonomicky si polepšit. Na druhou stranu, vůči východoevropským uprchlíkům vystupovaly úřady shovívavěji. Zdálo se, že úřady s nimi mají soucit, protože pocházejí z rozvojových zemí.³² Walaardt uvádí poznámku: „*Jeden úředník na okraj poznámky o Polákovi napsal, že v Polsku je i „pro nejšikovníjšího dělníka dokonce i jen přiblížení se nizozemské úrovni blahobytu za současných podmínek nedosažitelné.*“³³

²⁹ WALAARDT, Geruisloos inwilligen, s. 112.

³⁰ Nařízení o uprchlících, 1956. Viz: WALAARDT, *Geruisloos inwilligen*, s. 89.

³¹ WALAARDT, Geruisloos inwilligen, s. 112-114.

³² WALAARDT, Geruisloos inwilligen, s. 114-115.

³³ WALAARDT, Geruisloos inwilligen, s. 115.

Rovněž při zvažování některých žádostí od východoevropských uprchlíků byli obezřetnější z důvodů napjatých vztahů za studené války. Nechtěli přidělovat uprchlický status v případě žadatelů ze zemí NATO (jako byli Portugalci), aby nedošlo k politickým neshodám mezi členskými státy. A také byli obezřetní, pokud šlo o uniklé informace. Walaardt uvádí případ vědce ze Sovětského svazu, který přeběhl, byl přijat s otevřenou náručí a používán médii jak na Západě, tak na Východě pro propagandistické účely.³⁴ To nebyl přímo případ československých studentů, ačkoliv Dittrich tvrdil, že mezi příchozími československými studenty v Berkehovenu byli jedinci, kteří fungovali stále jako informátoři československé Státní bezpečnosti. Informaci uvedl v knize *Revisited 68*.³⁵

Dalším zvažovaným kritériem byla otázka peněz, tedy jaké náklady bude žadatel pro nizozemskou stranu představovat a jak v budoucnosti bude schopný pomoci v rozvoji nizozemské společnosti. Kdo představoval v očích úředníků do budoucna „méně nákladnou položku,” např. díky rodinným příslušníkům nebo známým, kteří v zemi již pobývali a dokázali se o něj/ni postarat, měl velkou výhodu při schvalování žádosti o azyl.³⁶

Dílčím argumentem, který rovněž podněcoval k co největší selekci žadatelů, byla obava z velkého počtu uchazečů, Walaardt uvádí: „*Báli se, že nespočet východoevropanů čeká na znamení, aby překročili Železnou oponu a zlepšili svou ekonomickou situaci,*”³⁷ což zní jako poměrně paranoidní představa. Možným argumentem byl i faktor soucitu (pokud byl uprchlík vážně nemocný, bylo řízení vedeno v jeho prospěch).³⁸

Žádost o azyl a povolení k pobytu mohli uprchlíci podat, pakliže se v zemi už nacházeli, na policejní stanici, nebo na hraničním přechodu. Také existovala varianta podat žádost v mateřské zemi na příslušné ambasádě. O přijetí žádosti rozhodovalo výhradně Ministerstvo spravedlnosti, nikoliv cizinecká policie. Proces schválení měl trvat 14 dní, ale často se stávalo, že trval déle.³⁹ V rozhodné době nemohl být člověk ze země vyhoštěn. Českoslovenští občané neměli problém se schvalováním víz, jelikož Nizozemsko bralo Východní blok jako nedemokratické území a v integraci Čechoslováků jako precedens fungovalo maďarské povstání z roku 1956.⁴⁰ Na jeho základě nizozemské úřady očekávaly masivní příliv tisíců uprchlíků. Rada ministrů v srpnu 1968 znovu aktivovala tzv. Het Interdepartementaal Overleg inzake Hulpverlening aan Vluchtelingen (zkráceně IO),⁴¹ jenž

³⁴ WALAARDT, Geruisloos inwilligen, s. 131.

³⁵ BLOEM, Filip, ŠKODA, Stanislav. *Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro*. s. 112.

³⁶ WALAARDT, Geruisloos inwilligen, s. 120.

³⁷ WALAARDT, Geruisloos inwilligen, s. 131.

³⁸ WALAARDT, Geruisloos inwilligen, s. 129.

³⁹ WALAARDT, Geruisloos inwilligen, s. 130.

⁴⁰ DOESSCHATE, Asielbeleid en belangen, s. 41.

⁴¹ Mezurezortní konzultace o pomoci uprchlíkům.

sloužil jako poradní orgán vládě v otázkách příchozích uprchlíků. Nakonec ale oproti očekávání přišlo do Nizozemska „jen“ 938 Čechoslováků⁴² a poradní orgán byl po několika schůzkách rozpuštěn. Z nich se 25 % do roku 1972 vrátilo do Československa a 10 % emigrovalo z Nizozemska do jiných zemí. Podle Esterika se v zemi usadilo natrvalo asi 600 lidí.⁴³

V létě 1970 počet českých žadatelů o azyl prudce klesl.⁴⁴ Nizozemští představitelé to přičítali přísnějším opatřením, která v Československu platila pro udělování povolení k opuštění republiky. Dospěli k závěru, že lidé, kteří dostali výjezdní vízum, se v Československu nemají čeho bát, patrně se angažují v KSČ a že ti, kteří by chtěli emigrovat, mají jen malou šanci zemi opustit. Na základě toho zaujali stanovisko, že není důvod poskytovat v takových případech Čechoslovákům větší úlevy než jakýmkoliv jiným cizincům ze zemí Východního bloku.⁴⁵

„Student byl dělníkem, který sbíral znalosti ve prospěch společnosti, aby ji pak v následujících letech mohl pozitivně ovlivňovat a zapojit se do jejího výrobního procesu.“⁴⁶

V případě studenta-uprchlíka se nejednalo o klasickou uprchlickou kategorii, která hledala v hostitelské zemi azyl před represivním režimem, ale k tomu navíc má ještě speciální požadavky. Takový student opustil svou zemi kvůli politickému pronásledování, represím nebo obecně nesvobodnému režimu, jako tomu bylo v Československu. Na rozdíl od jiných uprchlíků však přichází do hostitelské země, jako je Nizozemsko, nejen kvůli hledání bezpečí a svobody, ale také s cílem pokračovat ve studiu. Na jedné straně potřebuje právní ochranu a pomoc při začlenění do společnosti, což zahrnuje řešení právního statusu, zajištění bydlení a přístup k základním službám. Na druhé straně potřebuje také podporu v akademické sféře, aby mohl dokončit nebo pokračovat ve svém vzdělání, což může zahrnovat uznání předchozího vzdělání, jazykové kurzy nebo finanční pomoc prostřednictvím stipendií a grantů.

⁴² WALAARDT, Geruisloos inwilligen, s. 143.

⁴³ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 106.

⁴⁴ Po 21. srpnu zůstaly hranice na pár měsíců otevřené, bez větších potíží mohl člověk zemi opustit. To se však změnilo 8. října 1969, kdy vláda značně ztížila vycestování na Západ zpřísněním podmínek nutných k opuštění země. Hranice se otevřely až za dlouhých dvacet let v roce 1989. Viz: RYCHLÍK, Jan. *Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012.

⁴⁵ DOESSCHATE, Asielbeleid en Belangen, s. 48.

⁴⁶ SLAMAN, Pieter. *Staat van de student*. Tweehonderd jaar politieke geschiedenis van studiefinanciering in Nederland. Amsterdam: Boom, s. 189, (2015).

V kontextu to znamená, že hostitelská společnost a akademické instituce musí pružně reagovat na potřeby těchto jednotlivců. Studenti-uprchlíci tak nejen že přinášejí do hostitelské země svůj akademický a kulturní kapitál, ale zároveň čelí výzvám, které vyplývají z jejich uprchlického statusu, což z nich činí specifickou a zároveň zranitelnou skupinu, která vyžaduje komplexní podporu, čemuž se bude věnovat tato práce. Podle deníku *Het Parool* bylo takto přijato například čtrnáct Čechoslováků, kteří po sovětské invazi v roce 1968 nejprve uprchli do Rakouska. Na základě žádosti rakouské vlády, kterou zprostředkoval Mezinárodní svaz studentů, jim byl umožněn přesun do Nizozemska.⁴⁷ Přesto nizozemští úředníci často zaujíмали striktní postoj vůči těmto žadatelům, zejména pokud již předtím pobývali v jiné zemi, kde mohli požádat o azyl. Tento přístup odrážel tehdejší obavy z nadměrného počtu uprchlíků a důraz na dodržování azylových pravidel, jak bylo zmíněno výše.

Mnozí českoslovenští studenti, kteří po invazi v roce 1968 emigrovali, přišli do Nizozemska legální cestou na základě pozvání rodiny, známých nebo přímo institucí jako tzv. *uitgenodigde vluchtelingen*.⁴⁸ Pozvánky byly často zajišťovány, mimo soukromé subjekty, organizacemi jako UAF, prostřednictvím přijímacího řízení ve Vídni. Jedním z takových případů byla studentka-uprchlice Zuzana Skálová,⁴⁹ která se díky přátelství s rodinou Thurn-Taxisů dostala do Vídně v roce 1968. „*V Rakousku mě vlídně přijali. Hraběčin bratr, Willy Prinz von Thurn und Taxis se v té dramatické době ve Vídni staral o několik synovců a jejich přátele z Čech. Ujal se velkoryse i mne. Protože jsme neuměli cizí jazyky, mluvil na nás češtinou, kterou se v mládí naučil, když se věnoval koním. „Chcete žrát?“ ptával se mě starostlivě. ... Čechů bylo v té době v Rakousku mnoho. Světaznalý Prinz Willy mi poradil přijmout stipendium od holandského Universiteit Asyl Fonds. Do akademické výbavy jsem dostala deset knih a slovníky. V mé generaci bohužel ti, kteří si přáli studovat na Západě a dostali tu možnost, museli zprerhat vztahy s rodnou zemí.*“⁵⁰

⁴⁷ UAF overweegt beroep op hele volk. GELD NODIG VOOR STUDIE GROEP TSJECHOSLOWAKEN. "Het Parool". Amsterdam, 17-10-1968. Geraadpleegd op Delpher op 16-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010838750:mpeg21:p006>. Rakousko bylo vzhledem ke geografické poloze pro Čechoslováky logickou azylovou zemí. Do června 1969 tuto cestu zvolilo více než 5000 československých občanů. Odtud pak emigrovali do zemí jako byla Kanada, USA, Austrálie, JAR, Švýcarsko, Švédsko nebo právě Nizozemsko. Viz DOESSCHATE, *Asielbeleid en Belangen*, s. 46.

⁴⁸ „Pozvání uprchlíci“ jsou jedinci, které státní orgány cíleně vyberou a pozvou k usídlení v hostitelské zemi, aby jim poskytly ochranu z důvodu naléhavé nouze v jejich zemi původu nebo azylu. Viz: Guiaux, M., Uiteurs, A. H., Wubs, H., & Beenackers, E. M. *Uitgenodigde vluchtelingen*. WODC (2008).

⁴⁹ Zuzana Skálová, uprchlice 68, v Berkenhovenu říjen-únor 1969.

⁵⁰ ŘOUTIL, Michal a SKÁLOVÁ, Zuzana. *Za ikonami až na konec světa.: Rozhovor o POĚSIS a TECHNÉ ikon, jejich objevování a restaurování, o cestách, hledání a nalézání, ale také o životě mezi Evropou a Orientem*. Online. In: *Parrésia*. 2010, s. 325-375.

Uprchlíce a jedna z prvních stipendistek UAF, Olga Marchal,⁵¹ vzpomínala v rozhovoru s autorem výroční publikace fondu na podobnou zkušenost s příchodem do Nizozemska. Během studií pracovala v Praze jako průvodkyně a prováděla shodou okolností dva Holanďany, kteří se po začátku invaze museli neprodleně vrátit domů. Nabídli jí pomoc, v případě, že by chtěla emigrovat. To také udělala, když přešla hranice, spojila se s nimi z Vídně a oni jí poslali pozvánku. Tak se dostala do Nizozemska. Do Berkenhovenu nastoupila na konci září 1968.⁵²

Podobný příběh s nabídkou pomoci od Holanďanů vzpomínal i Hans Renner v knize *Revisited 68*: „*V době vpádu byl v Rakousku, kde si v hotelu přivydělával hraním na klavír. Vrátný ho onu osudnou noc probudil a řekl mu, že k nim vpadli Rusové. Setkal se v hotelu se dvěma Holanďany, kteří mu nabídli pomoc. Odjel do Vídně, aby si zařídil vízum, kde potkal spoustu profesorů a studentů z Prahy. Všichni se potýkali s otázkou: vrátit se, či zůstat? Stopem odjel do Nizozemska, jedině, co u sebe měl, byla taška s několika knihami a spodním prádlem.*”⁵³

Dalším nezbytným krokem k integraci do nizozemské společnosti a k možnosti pokračovat ve studiu bylo pro československého studenta projít přijímacím centrem Berkenhoven. Nacházelo se na okraji Utrechtu, v De Biltu. Založila ho společnost *Stichting Bijstand Buitenlandse Studenten* (SBBS), založená v 60. letech jako dceřiná společnost UAF.⁵⁴ Fungovaly ve vzájemné kooperaci na různých projektech. Do vedení SBBS byli vybíráni Výkonnou radou UAF zástupci jak z řad akademické obce, tak známé osobnosti, mimo jiné s ohledem, aby byly ve vedení přítomny „všechny názorové směry” z dob pilířování nizozemské společnosti.⁵⁵ Přijímací centrum se otevřelo v roce 1967, a to s podporou ministryně pro kulturu, rekreaci a sociální práci Margy Klompé.⁵⁶ Ministerstvo

⁵¹ Olga Marschal, uprchlice ‘68, v Berkenhovenu září-leden 1969, studium slavistiky v Utrechtu.

⁵² Seznam studentů. Nota Tsjechoslowaakse studerenden, B. Schuurman a P.G.C.Visschers, Stichting Bijstand Buitenlandse Studerenden, Utrecht, 18.2.1969, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁵³ BLOEM, Filip, ŠKODA, Stanislav. *Revisited 68, Pražské jaro=Praagse lente*. s. 139.

⁵⁴ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 106.

⁵⁵ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 97 ; Pilarizace (verzuiling) označuje specifickou sociální strukturu v Nizozemsku, která existovala od konce 19. století do poloviny 20. století, charakterizovanou rozdělením společnosti do “pilířů” na základě náboženské nebo ideologické příslušnosti, přičemž každý pilíř měl své vlastní instituce jako školy, nemocnice, média a politické strany. O vlivu na přijímací politiku migrantů viz: Hoogenboom, M., & Scholten, P. *Migranten en de erfenis van de verzuiling in Nederland: Een analyse van de invloed van de verzuiling op het Nederlandse migrantenbeleid (circa 1970-heden)*. B en M: tijdschrift voor beleid, politiek en maatschappij, 35(2), 107-124. (2008).

⁵⁶ Marga Klompé, první ženská ministryně, resort Ministerstva kultury, rekreace a sociální práce, 1966-1971, spolupráce s UAF viz in: Kostons, I. . *Buitenlandse studenten in Nederland onder de hoede van ngo's, 1945-1968*.(2022) s. 44.; ESTERIK, *Het zout der aarde*, s. 97.

podpořilo projekt i finančně. ⁵⁷ „Vzhledem k tomu, že v Berkenhovenu budete mít zajištěnou plnou penzi a ubytování, budete potřebovat pouze své osobní věci, jako je oblečení a toaletní potřeby. Dále vám doporučujeme vzít si s sebou sešit a pero,“ informovala studenty nastupující na kurz do Berkenhovena pozvánka.⁵⁸ K pozvánce byl přiložen plánec, aby uchazeč věděl, jak se do přijímacího centra dostat z nejbližší zastávky hromadné dopravy.⁵⁹

Ročně Berkenhovenem „prošlo“ přes 200 studentů.⁶⁰ Kromě československých studentů kurz v Berkenhovenu absolvovali studenti z více jak 25 zemí z celého světa, např. z Angoly, Tibetu, Rwandy, Maďarska, Ugandy, Chile, Nigérie, Portugalska, Indonésie, nebo Blízkého východu. V přijímacím středisku mohli studenti i bydlet (bylo zde 35 lůžek), ale také využívat jeho prostory pro socializaci a odpočinek.

Znalost jazyka představuje jedno z klíčových kritérií integrační politiky, což bylo obzvláště důležité i v kontextu Nizozemska. Nizozemci považovali osvojení si nizozemštiny za zásadní a nepostradatelný krok k úspěšné integraci nově příchozích studentů do společnosti, ať už na trhu práce, nebo v integraci do vzdělávacího systému. Jednak kvůli tomu, že výuka na vysokých školách probíhala v nizozemštině, tak kvůli rychlejší integraci do společnosti a uplatnění se na trhu práce. Vše ze zmiňovaných kroků jde rychleji, pokud imigrant ovládne na příslušné úrovni jazyk. Zároveň bylo jazykové kritérium i takovým cíleným „sítím“, naučit se jazyk byl základ a kdo nedokázal ani to, pravděpodobně nebude způsobilý k tomu něco nizozemské společnosti přinést. Možné je i to, že Nizozemci předpokládali, že by těm studentům, kteří uměli německy, nemusela nizozemština dělat takové problémy, jelikož mají tyto dva jazyky mnoho společného. Klíčovou součástí berkenhovenských integračních kurzů byla tedy zmiňovaná intenzivní výuka nizozemštiny. Na základě výchozích znalostí příchozích se vyučovala přes francouzštinu, němčinu, angličtinu, španělštinu, indonéštinu, ruštinu a češtinu).⁶¹ „Měli velmi intenzivní výuku, pět hodin denně, pět dní v týdnu. Kurz byl vystavěn kolem rodiny De Vriesových. „Paní De

⁵⁷ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 107; ‚OPVANG‘-CENTRUM VOOR BUITENLANDSE STUDENTEN. "De Telegraaf". Amsterdam, 07-06-1967, p. 13. Geraadpleegd op Delpher op 06-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:110590177:mpeg21:p013> ;Studenten uit buitenland krijgen centrum. "De tijd : dagblad voor Nederland". Amsterdam, 07-06-1967, p. 2. Geraadpleegd op Delpher op 06-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011238538:mpeg21:p002>.

⁵⁸ SBBS, Formulář pozvánky na kurz do Berkenhovenu, Utrecht, [nedatováno], in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁵⁹ Plánek De Biltu s vyznačenou nejbližší zastávkou, přiložený k pozvánce, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁶⁰ ‚OPVANG‘-CENTRUM VOOR BUITENLANDSE STUDENTEN. "De Telegraaf". Amsterdam, 07-06-1967, p. 13. Geraadpleegd op Delpher op 06-05-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:110590177:mpeg21:p013>.

⁶¹ Studenten uit buitenland krijgen centrum. "De Tijd: dagblad voor Nederland". Amsterdam, 07-06-1967, p. 2. Geraadpleegd op Delpher op 06-05-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011238538:mpeg21:p002>.

Vriesová jde nakupovat.” „*Pan De Vries chodí do školy*” apod. *Pan de Vries je asi jediné, co umím česky. S tím kurzem jsme pracovali již několik let předtím, ale najednou jsme k němu v rychlosti museli vytvořit českou příručku. Kromě výuky jazyka navštěvovali také integrační program, v němž se jim vysvětlovalo, jak to v Nizozemsku chodí,*” popisovala výuku v Berkenhovenu nizozemská lektorka kurzů Agaath Pescher.⁶²

Nizozemsko nabídlo československým uprchlíkům bezplatné kurzy nizozemštiny, což reflektovalo několik zásadních důvodů. Ovládnutí nizozemského jazyka bylo klíčovým požadavkem nizozemských institucí, nejen pro efektivní integraci uprchlíků do místní společnosti, ale zároveň tím umožnili plnohodnotné zapojení do vzdělávacího systému, který v té době probíhal jen v nizozemštině, což bylo rovněž velkou motivací pro studenty-uprchlíky.⁶³ Jazykové kurzy představovaly konkrétní formu podpory, která podporovala jejich adaptaci na nové prostředí. V širším kontextu také odrážely nizozemskou vládní politiku otevřenosti a integrace vůči uprchlíkům, která byla v souladu s celkovým postojem země k otázkám migrace a mezinárodní solidarity v daném období.

Neznalostí jazyka se mohl člověk vystavit v nizozemském prostředí společenskému posměchu. Na jeden takový případ uvádí Miroslav Kabela ve knize *Emigrace a exil jako způsob života*. Mladý student medicíny, uprchlík, který studoval kardiologii na Karlově univerzitě, potřeboval dokončit pátý ročník studia prostřednictvím praktické stáže v univerzitní nemocnici v Utrechtu, aby tak mohl dokončit svou specializaci. Přestože se od něj očekávalo vysoké nasazení a profesionální chování, jeho arogantní povaha a egoistické vystupování negativně ovlivnily jeho vztahy s kolegy po poměrně krátké době. Jeho arogantní chování se vůbec neslučovalo s jeho profesními výkony. Nebyl na tom dobře ani s jazykovou vybaveností. Kromě toho, že neovládal nizozemštinu, měl také obtíže s odborným čtením v angličtině a dalších světových jazycích, což bylo považováno za značnou nevýhodu. Jeden z kolegů dokonce poznamenal, že by si měl zlepšit svůj „coalmine English“. Neschopnost plynule číst odbornou literaturu v angličtině, francouzštině či němčině byla mezi nizozemskými lékaři vnímána jako znak zaostalosti a lenosti. Jeho referáty, v nichž citoval českou odbornou literaturu, nizozemské lékaře vyloženě dráždily, neboť nebyli sami schopni tyto zdroje přečíst a kriticky posoudit. Situace vyvrcholila, když si dotyčný mladý

⁶² BLOEM, Filip, *Revisited 68*, s. 86.

⁶³ Internacionalizace vysokého školství začala až v 70. letech. Viz. OTTERSPEER, Willem. *Edele wijze lieve bijzondere*. Leiden: Leiden University Press, 2015. s. 185.

lékař začal vztahy s několika pracovníci nemocnice současně, což jeho profesionální postavení úplně zdiskreditovalo a vedlo k celkovému narušení pracovního prostředí.⁶⁴

Ovládnutí nizozemštiny bylo důležité ze zmiňovaného důvodu studia na vysoké škole, rovněž při zařazení na pracovním trhu. S výukou nizozemštiny v Berkenhovenu pomáhali dobrovolníci z akademické obce, jako např. prof. F. Bondix⁶⁵ i zástupci československých studentů, kteří emigrovali do Nizozemska už v roce 1948.⁶⁶ Jejich zapojení pro nově příchozí znamenalo značné zjednodušení, protože se nemuseli učit nový jazyk prostřednictvím dalšího cizího jazyka. Zároveň jim tato možnost výuky mohla poskytnout pocit hlubšího porozumění a začlenění, protože na kurzu měli lektora se stejným osudem, pocházejícího z jejich mateřské země. Mohli tak snadněji překonávat jazykové a kulturní bariéry, což napomáhalo jejich celkové integraci do nizozemské společnosti. Jedna z lektorek z Berkenhovenu Agaath Pescher vzpomíná na výsledky české skupiny takto: „*Vycházelo se z toho, že po čtyř až šesti stech hodinách budou moci jít na univerzitu. Většina z nich to také zvládla a později to s nimi dobře dopadlo.*”⁶⁷

Výuka v adaptačním kurzu v Berkenhovenu kromě jazyka pokrývala i širokou škálu témat od geografie a každodenních zvyklostí země až po jejich vzdělávací systém, jazyk, historii, umění a hudbu. Do centra přicházeli studenti z různých koutů světa, různých znalostí a zkušeností, a koncepcí integrační politiky bylo seznámit je důkladně s mnohdy s úplně novou kulturou. V rámci výuky byly pořádány také exkurze do okolních měst a po známých památkách, aby se studenti seznámili s prostředím. V samotném Berkenhovenu pak seznamování s prostředím a další vzdělávání podporovala knihovna.⁶⁸

Zde bych uvedla vzpomínku studentky-uprchlice Heleny van der Kraan na „nesmyslné poučky” v kurzu v Berkenhovenu. „*Příjezd do Nizozemska znamenal velmi pozitivní obrat v mém životě. Mohla jsem tu studovat na akademii umění, což mi v Československu pořád zakazovali. Bylo to také dobrodružství. První období jsem prožila v jakémsi opojení. Hned jsem se začala učit holandsky v kurzu pro cizince. Tam do nás hustili také nesmysly, například to, že v Nizozemsku se má káva pít s mlékem. Přesto jsem se tu brzy začala cítit jako ryba ve vodě. Přijela jsem sem jako uprchlík, ale záhy se ze mne stala*

⁶⁴ S. Brouček, K. Hrubý, A. Měšťan (eds.), *Emigrace a exil jako způsob života. II. symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu.*, s. 37.

⁶⁵ Nabídka vyučování jazykových kurzů od F. Bondixe pro SBBS, 9.9.1968, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁶⁶ Dopis od U.A.F. pro Dr. O. van Kappen, Secretaris van de Vereniging van Academics bij het Wetenschappelijk Onderwijs, Utrecht, 16.9.1968, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁶⁷ BLOEM, Filip. *Revisited 68.*, s. 87.

⁶⁸ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 107.

skutečná emigrantka. Necítla jsem žádnou silnou potřebu se vrátit do Československa,“⁶⁹ řekla.

1.2. „Individuální kvality nebo jejich absence“ (požadavky vůči jednotlivci)

Prvním požadavkem bylo uznání dosaženého vzdělání, pokud absolvent chtěl pokračovat ve studiu ve vyšších stupních studia, nebo pokud si jen chtěl ponechat právo užívání dosaženého titulu, který získal v mateřské zemi. Pro studenty byly zajištěny úřední překlady a uznání diplomů získaných v Československu. Student poslal průvodní dopis o dosaženém vzdělání společně s výpisem dosažených studijních výsledků a překladatelka to přeložila. Více jak desítka československých studentů žádala o uznání diplomu z mateřské univerzity a možnost užívat získaného titulu i v Nizozemsku. Z větší části se jednalo o absolventy technických oborů stupně Ing, např. ČVUT, VUT, nebo VŠCHT.⁷⁰ Poté, co byl diplom schválen, obdržel absolvent oficiální rozhodnutí s gratulací.⁷¹ Diplom byl uznán téměř všem, menší problém s uznáním měla Dagmar Orbišová, absolventka VŠCHT. Zástupce Technische Hogeschool Delft P. Gallé jí napsal, že studium v Praze se nedá kvalitou zdaleka srovnat se studiem v Delftu. Nakonec byl ale diplom uznán i jí a mohla pokračovat v užívání titulu Ing.⁷² Problém měla rovněž učitelka dějepisu, kterou zmiňuje Kabela v *Emigrace a exil jako způsob života*. Neuznali jí český diplom z Pedagogické fakulty a musela by skoro polovinu studia dělat znovu, což se jí nechtělo. Snažila se uchytit v malém divadle, protože s divadlem měla bohaté zkušenosti, ale kvůli špatné výslovnosti nizozemštiny ji nevzali ani tam.⁷³

Úřední překlady diplomů zajišťovala Jarmila-Henneman Kyjovská, překladatelka, původem z Československa, která se na konci třicátých let přestěhovala s matkou a sestrou do Haagu. Zde se provdala za Jana Františka Kyjovského, pracovníka československé zahraniční

⁶⁹ BLOEM, Filip, *Revisited 68*, s. 125.

⁷⁰ Goedkeuring tot het voeren van in het buitenland behaalde titels, Tsjecho-Slowakije, 1969-1978. in HaNA. 2.14.5168, nr. 3233.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Goedkeuring tot het voeren van in het buitenland behaalde titels, Tsjecho-Slowakije, 1969-1978. in HaNA. 2.14.5168, nr. 3233.

⁷³ BROUČEK, Stanislav; HRUBÝ, Karel a MĚŠŤAN, Antonín. *Emigrace a exil jako způsob života: II. symposium O českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu*. Praha: Karolinum, 2001, s. 35. ISBN 80-246-0351-9.

služby. Kyjovská pracovala na československé ambasádě v Haagu jako koncipistka.⁷⁴ Zároveň se její syn Jan. C. Henneman stal velvyslancem na pražské Nizozemské ambasádě na začátku milénia.

Přestože nastavení vůči československým uprchlíkům i studentům jako skupině bylo jako celek velmi vstřícné, vstup do Nizozemska a získání stipendia UAF nebylo samozřejmostí pro každého příchozího jednotlivce. V přijímacím postupu panoval selektivní přístup. Pokud se student již v Nizozemsku nacházel, mohl se přihlásit do Berkenhovenu, a poté se zúčastnit přijímacího řízení. To byla však pouze jedna z cest, jak se českoslovenští uprchlíci mohli dostat na nizozemskou univerzitu. Zástupci SBBS sami aktivně jezdili do uprchlických táborů v Rakousku, aby prováděli výběrové řízení přímo tam – podle jeho výsledku pak studenti mohli dostat pozvánku k příjezdu do Nizozemska a studiu na tamních školách. Vedoucí oddělení kurzů v Berkenhovenu E. B. Schuurman⁷⁵ tak například několikrát cestoval na přijímací pohovory za studenty do Vídně.⁷⁶ Setkal se například s Petrem Porcalem, studentem dějin umění z pražské Filozofické fakulty UK, který utekl z Československa pár měsíců před invazí a ve Vídni se živil jako zedník, čímž se ale nechtěl živit nadsmrti, a tak přijal kamarádovu nabídku vyrazit společně na schůzku „se zajímavým Holanďanem“ Schuurmanem.⁷⁷ Ten mu nabídl výhody možnosti studovat v Nizozemsku s podporou organizací SBBS i UAF, tedy i s možností kurzu v Berkenhovenu a stipendia na vysoké škole. Porcal na něj udělal dobrý dojem, avšak kvůli nedostatečné znalosti klasických jazyků (řečtiny a latiny), vyžadovaných při studiu humanitních oborů na nizozemských univerzitách, se Schuurman nakonec rozhodl upřednostnit jiné kandidáty. Porcal se rovněž odmítl vydat do Nizozemska bez své kamarádky Dagmar Stibralové, rovněž studentky dějin umění na UK, a později jeho první manželky. To Schuurman odmítl, měl místo jen pro jednoho. Řekl jim, že pokud chtějí do Nizozemska, budou muset získat potvrzení o tom, že by je na nizozemské univerzitě přijali ke studiu. Pocity zklamání netrvaly dlouho, nakonec se jim potvrzení podařilo získat díky prof. Hansi Jaffému, známému kunsthistorikovi⁷⁸, který s nimi měl pochopení, a tak se mohli vydat na cestu.⁷⁹ Do Berkenhovenu se jim podařilo dostat

⁷⁴ KUDĚLA, Jiří: *Jan František Kyjovský: Osobnosti a historie české diplomacie*. Online. In: MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. 2012. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/osobnosti_v_historii/jan_frantisek_kyjovsky.html.

⁷⁵ Egbert B. Schuurman, inženýr, filozof, politik za Christenunie. Viz. https://www.parlement.com/id/vg09lntvxzz/e_egbert_schuurman.

⁷⁶ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 107.

⁷⁷ Dopis od E. Schuurmana pro prof. Jaffé o průběhu přijímacího pohovoru se dvěma studenty ve Vídni, 11.10.1068, in HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁷⁸ Hans Jaffé, kunsthistorik, in. <https://arthistorians.info/jaffeh/>.

⁷⁹ Dopis od E. Schuurmana (SBBS) pro prof. Jaffé, 11.10.1068, in HaNA, 2.19.155, nr. 132

za pár týdnů, přišli tam v listopadu 1969.⁸⁰ Po absolvování kurzu v Berkenhovenu jim nabídli zástupci UAF, že mohou pokračovat ve studiu dějin umění na nějaké nizozemské univerzitě, a to se stipendiem. Porcal se zajímal, jestli by obor nešel změnit, ale UAF se snažila motivovat studenty, aby studovali to, co už začali studovat na domovské univerzitě. V případě umožněné změny studia musel student podstoupit zkoušku u de *Rijks Psychologische Dienst*, která prověřila jeho motivace ke změně studovaného oboru a poté předložila návrh výkonné radě UAF o změně studovaného oboru.⁸¹ Rozhodování nebylo těžké, podařilo se mu složit přijímací zkoušky a dostat se na dějiny umění v Utrechtu. Dostat se na dějiny umění v Utrechtu se podařilo i Porcalově přítelkyni Dagmar Stibralové. Studium charakterizoval Porcal jako výtečné, individuální a obohacující, jeho profesorem byl mj. Emil Řezníček,⁸² student-uprchlík, který přišel do Nizozemska v roce 1948. Později se stal Porcal jeho asistentem. Sám se po ukončení studia přesunul do Florencie, která ho učarovala a přednášel dějiny umění na různých zahraničních univerzitách. V článku českobudějovického regionální deníku zmiňuje Alena Schelová Porcalovu humornou zkušenost z nizozemského prostředí: „*Hostil jsem kolegy a studenty a dovolil jsem si podmáznout obložené chlebičky máslem. Necháпали to. Jejich maminkám stačil margarín... A člověk, který vystudoval za jejich peníze, je takto marnotratný! Holandsko je protestantská země a stále se tam počítá. Přesto Holanďanům děkuji a chovám k nim úctu.*“⁸³

Jak tedy bylo ukázáno na příkladu manželů Porcalových, student-uprchlík měl dvě možnosti, jak se dostat do Berkenhovenu, a to výběrovým řízením konaným ve Vídni, nebo pokud se už nacházel v Nizozemsku, konalo se dvoukolové přijímací řízení.⁸⁴ To se skládalo ze dvou částí, nejprve skupinový pohovor i s ostatními studenty a poté rozhovor individuální přímo se zástupci SBBS. Ti měli celé přijímací řízení na starosti.⁸⁵

⁸⁰ Rozhovor - Osudy Petra Porcala. In: *Český rozhlas Vltava*.(2. část). Online. 2016. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/osudy-petra-porcala-5014872>.

⁸¹ Nota Tsjechoslowaakse studeren, B. Schuurman a P.G.C.Visschers, Stichting Bijstand Buitenlandse Studeren, Utrecht, 18.2.1969, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁸² Emil Řezníček (1924-2002), profesor dějin umění v Utrechtu, student-uprchlík z Československa v r. 1948. Viz. MICHELA, Miroslav, SCHNEIBNER Tamás, ŠMÍDRKALOVÁ Michaela. "Projekt „Émigré Europe“ a emigrace československých studentů a vědců do Nizozemska v letech 1933–1989", s. 23. Práce z dějin Akademie věd 1:11-43. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1173013>.

⁸³ SCHELOVÁ, Alena. Zemřel Petr Porcal, který ztratil hlavu pro světlo, vůně a umění Florencie. Online. In: *Českobudějovický deník.cz*. 2014. Dostupné z: <https://ceskobudejovicky.denik.cz/volny-cas/zemrel-petr-porcal-ktery-ztratil-hlavu-pro-svetlo-vune-a-umeni-florencie-2014042.html>.

⁸⁴ Nota Tsjechoslowaakse studeren, B. Schuurman a P.G.C.Visschers, Stichting Bijstand Buitenlandse Studeren, Utrecht, 18.2.1969, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132

⁸⁵ Tamtéž.

První kurzisté se s ošacením, toaletními potřebami, sešitem, tužkou a průkazovou fotografií hlásili v Berkenhovenu na kompenzační kurz měsíc po začátku invaze v Československu, 23. září 1968. Šest dalších „turnusů“ následovalo do konce roku.⁸⁶ Během tohoto období kurz v Berkenhovenu absolvovalo 49 československých studentů. V roce 1969 stále určitý počet studentů do Berkenhovenu přicházel, ale v roce 1970 počet rapidně klesl, vzhledem k výše zmíněnému uzavření hranic a ztížení opuštění republiky.

Kurz v Berkenhovenu samozřejmě nestačilo pouze „absolvovat“ prostou účastí. Po jeho zakončení student musel prokázat, že si učební látku, tedy jazyk a kulturní realie, dostatečně osvojil. Po skončení kurzu psali lektori posudky na studující skupinu, které pak byly důležité při rozhodování institucí v dalších stupních studia. V posudku z roku 1969⁸⁷ skupinu československých studentů charakterizovali vyučující obecně jako velmi inteligentní, oceňovali jejich studijní kázeň a systematickosti. Zajímavé je v tomto ohledu i jejich vysvětlení, které k pozorování přidali: kázeň a systematickosti svých československých kurzistů odůvodňovali dospíváním v autoritářském selektivním školním prostředí. Českoslovenští studenti dokonce dosahovali, píše dále berkenhovenští lektori, lepších výsledků než předchozí skupiny z jiných zemí. Zároveň ale byli, všimli si lektori, oproti jiným skupinám více zdrženliví v sociálním kontaktu, málo individuální a ostýchaví v navazování kontaktů s ostatními studenty. Rovněž podle nich žili v kulturní izolaci, takže neměli větší přehled o aktuálním „ideově nezabarveném“ světovém dění. Jejich vystupování v diskusích hodnotili jako spíše pasivní, zejména na určitá filozofická témata (politika, sexuální etika apod.) se studenti neodvažovali vyjadřovat. Obecně z nálady na výuce bylo dle lektorů patrné, že veřejné vyjadřování československým studentům není příjemné, což rovněž připisovali socializaci v prostředí autoritářského režimu.⁸⁸

Sociální služba poskytovala, mimo přijímací řízení a výstupní posudky, studentům pomoc s orientací v povinnostech v rámci studia. Pomoc zprostředkovávali studentští dobrovolníci u univerzit. S nimi byl udržován kontakt v případě potřeby pomoci s organizací vzdělání na příslušných institucích. V centru byla poskytována také psychologická pomoc.

Po absolvování adaptačního kurzu v Berkenhovenu byl Sociale Dienst vypracován návrh na přidělení stipendia konkrétním studentům. Návrh obsahoval doporučení konkrétní vzdělávací

⁸⁶ Nota Tsjechoslowaakse studerenden, B. Schuurman a P.G.C.Visschers, Stichting Bijstand Buitenlandse Studerenden, Utrecht, 18.2.1969, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

instituce, individuální posudek pracovníků kurzu v Berkenhovenu a v případě potřeby výsledky testů prováděných de Rijks Psychologische Dienst.⁸⁹

Na základě přiloženého seznamu studentů ve Výroční zprávě UAF⁹⁰ víme, že bylo přijato 61 československých studentů do prvního ročníku vysokých škol v září 1969.⁹¹ Také je uveden seznam 16 studentů, kteří po kurzu v Berkenhovenu ve studiu dále nepokračovali a začali pracovat (jako např. František Pindák⁹², který našel v listopadu 1969 zaměstnání na Erasmus Universiteit v Rotterdamu v *Centru pro výzkum a výuku problému vývoje a centrálního plánování*), nebo emigrovali do jiného státu (Švýcarsko). Rovněž jsou v seznamu zmíněni ti studenti, kteří dostali stipendium od jiné organizace, než bylo UAF (např. od Teologické univerzity v Kampen). Stipendiím a studiu se věnuje druhá kapitola Podpora.

Přístup nizozemských úřadů vůči specifické skupině studentů-uprchlíků z Československa, kteří chtěli pokračovat ve studiu, se vyznačuje jedním zásadním specifíkem. Jako skupina českoslovenští studenti naplňovali charakteristiky „správného uprchlíka“ – nebylo pochyb o jejich pronásledování, kulturně byli vnímáni jako dobře integrovatelní a na nutnosti pomoci jim panovala vzhledem k ideologicky negativní konotaci režimu, před kterým hledali ochranu, široká shoda politické reprezentace i veřejného mínění. Na druhé straně zde ale do hry vstupoval jejich požadavek, který je odlišoval od uprchlíků nestudentských – chtěli studovat na nizozemských vysokých školách, a kromě prokázání toho, že jsou „správný uprchlík“ tak museli prokázat i to, že budou „správnými studenty.“ Nizozemské úřady totiž nejen měly velmi vysoké mínění o úrovni vlastního vysokého školství, ale vykazovaly i vysokou míru nedůvěry vůči vzdělání získanému ve Východním bloku. Nastavovaly proto individuálním uchazečům poměrně vysoké podmínky, které měly tento hendikep kompenzovat, a to v podobě výběrových řízení (do Berkenhovenu, resp. ve Vídni), která je možno charakterizovat jako značně selektivní, a kompenzační výuky jazyka a kultury, která je měla dovybavit kompetencemi potřebnými pro studium v cílové zemi Nizozemsko.

⁸⁹ Nota Tsjechoslowaakse studerenden, E. B. Schuurman a P.G.C.Visschers, Stichting Bijstand Buitenlandse Studerenden, Utrecht, 18.2.1969, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Goedkeuring tot het voeren van in het buitenland behaalde titels, Tsjecho-Slowakije, 1969-1978, in HaNA. 2.14.5168, nr. 3233.

⁹² František Pindák byl vědecký pracovník v oblasti ekonomiky východní Evropy a literární historik evropských literatur. Spoluredaktor zahraničních exilových časopisů a profesor na univerzitě v Rotterdamu. (<http://www.disent.usd.cas.cz/rejstrik-autoru/pindak-frantisek/>).

2. Podpora

V roce 1968 Nizozemsko poskytlo pomoc uprchlíkům z Československa především ze solidarity a jako součást mezinárodního odsouzení sovětské invaze. Ta byla vnímána jako zásadní porušení lidských práv a svobod, což vedlo k tomu, že pomoc uprchlíkům byla chápána jako morální povinnost a způsob, jak vyjádřit nesouhlas s represivním režimem. Nizozemsko, které se vnímalo jako aktér disponující dlouhou tradicí v poskytování azylu a pomoci příchozím, se tak zapojilo do širší mezinárodní snahy západních zemí, jejichž cílem bylo podpořit jednotlivce prchající před sovětským vlivem. Tato pomoc přitom byla vnímána poměrně široce – zahrnovala nikoli pouhé přijetí uprchlíků, ale rovněž podporu v integraci do společnosti. Jakých podob tato podpora nabývala a jak byla odůvodňována u specifické skupiny uprchlíků, studentů, bude proto předmětem bližší pozornosti této kapitoly. Analyzováno bude na základě dostupných pramenů například probíhala pomoc s hledáním ubytování, s ovládnutím jazyka a reálií, nebo při vstupu na vysoké školy – dodatečnými výzvami integrace těch, kdo v nové zemi Nizozemsku chtěli navíc ještě studovat.

2.1. Pláštěnka, kolo a stipendium⁹³ (podpora materiální)

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, organizace UAF společně s SBBS a nizozemskou vládou zprostředkovaly příchozím možnost naučit se za poměrně krátkou dobu jazyk i reálie s novou zemí spojené. Student si tak osvojil znalosti nutné pro následné studium na vysoké škole a pro úspěšné fungování v nové společnosti. Nejednalo se přitom jen o jazykové kurzy, v Berkenhovenu byli studenti rovněž ubytováni, a specifická forma socializace jim tak měla usnadnit start v nové zemi. Zmiňovaná Agaath Pescher, Nizozemka, která v Berkenhovenu vyučovala nizozemštinu pro cizince, zpětně popisovala, jak s některými studenty navázala i přátelské vztahy, nad rámec svých povinností, a jak se snažila udělat maximum, aby se studenti v Berkenhovenu cítili příjemně. Tušila, že její svěřenci neprocházejí úplně nejlepším obdobím, po opuštění vlasti, rodiny, v cizí zemi: *“Jakési začlenění do společnosti. Zpočátku jsem pracovala se skupinou patnácti studentů a měla s nimi poměrně úzký vztah. Byli jen o pár let mladší než já. A byli velmi motivovaní, zajímali se o kulturu, organizovali jsme s nimi všechno možné. Např. se hodně zpívalo. Snažili jsme se,*

⁹³ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 109.

aby to pro studenty bylo co nejsnesitelnější. S některými z nich jsem se spřátelila. Jednou tam také byla svatba Čecha s Češkou, přičemž nevěsta na sobě měla moje svatební šaty...”, vzpomínala na svou (nadstandardní) práci v knize Revisited 68.⁹⁴

Podpůrný tým z Berkenhovenu samozřejmě čelil různým pedagogickým výzvám, ale i různému přijímání této podpory. Jak Pescher dodává, ne všichni účastníci kurzu byli vzornými studenty: „Někteří se vůbec nesnažili. Jeden se později stal známým tenisovým trenérem a moderátorem. Brzy si začal hezky vydělávat tím, že bohaté paničky učil tenis, a kurz podle něj neměl žádný smysl“⁹⁵, rýpla si ve vzpomínkovém rozhovoru do Martina Šimka, kterého sice nejmenovala, ale vzhledem k tomu, že se později proslavil jako tenisový trenér a moderátor, byla reference poměrně zřejmá.

Na konci pobytu v Berkenhovenu, na základě doporučení jednotlivých vzdělávacích institucí, hodnocení pracovníků kurzu Berkenhoven a případně výsledků testu de Rijks Psychologische Dienst, sociální služba vypracovala návrh na přiznání stipendia. Student absolvoval přijímací řízení na příslušnou univerzitu, kde mohl začít studovat se stipendiem nebo bez něj, na základě rozhodnutí úředníků z UAF o jeho přidělení.

Součástí přijímacího centra v Berkenhovenu byla zmiňovaná Sociale Dienst, jejímž největším úkolem byla organizace přijímacího řízení a podílení se na vyhotovování posudku o studentovi po dokončení kurzu, jak je zmíněno v předchozí kapitole. Pomáhala ale také s řadou úkolů v materiální oblasti, například zařizovala výplatu stipendijních prostředků na kontaktních adresách nebo u rodin stipendistů, nákup oblečení, bylo-li potřeba, pojištění a pomoc s hledáním bydlení. Její zaměstnanci rovněž pomáhali v Berkenhovenu zprostředkovávat pozvánky na informační schůzky vysokých škol⁹⁶ a získávat informace o studiu.⁹⁷

Při studiu v Berkenhovenu dostávali studenti kurzu rovněž finanční příspěvek, který vyplácela Sociale Dienst a sloužil jim jako kapesné: „Podle dohody s Ministerstvem kultury, rekreace a sociální práce hradí ministerstvo náklady na ubytování, stravu, kapesné a cestovné k příbuzným nebo kontaktním rodinám jednou měsíčně během pobytu v

⁹⁴ BLOEM, Filip, *Revisited 68*, s. 86.

⁹⁵ Martin Šimek, uprchlík ‘68, říjen-únor studující v Berkenhovenu; *Revisited 68*, Praagse Lente = Pražské jaro. s. 86.

⁹⁶ Dopis pro J.W. Niermanse (Gemeentelijke H.T.S.) od P.V. Visscherse (Sociale Dienst), 28.10.1968, Utrecht. In: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁹⁷ Nota Tsjechoslovaakse studerenden, E. B. Schuurman a P.G.C.Visschers, Stichting Bijstand Buitenlandse Studerenden, Utrecht, 18.2.1969, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

Berkenhovenu. S ministerstvem zatím nebyla uzavřena žádná dohoda o vyplácení příspěvku na ošacení.”⁹⁸

Klíčovou otázkou integrace jakýchkoli nově příchozích do nové země je ubytování a i u studentů bylo potřeba ošetřit tuto materiální záležitost předtím, než bylo možno pomýšlet na vyšší stupně pomyslné pyramidy v podobě studia či vzdělávání. Na rozdíl například od ověřování diplomů nebo uznávání kvalifikace je navíc otázka ubytování zpravidla jedním z prvních aspektů plánované pomoci, který přichází na mysl těm, co pomoc poskytovat chtějí. Již nedlouho po prvních zprávách o okupaci Československa vznikla iniciativa *Hulp voor Tsjechen*, jejímž předsedou byl amsterdamský psycholog prof. J. J. Wittenberg.⁹⁹ Cílem bylo pomoci československým studentům, turistům i uprchlíkům pobývajícím v Nizozemsku během začátku okupace a těm, co už se do vlasti vrátit nemohou. Pomoci se snažila iniciativa jak s finančními prostředky, tak právě s hledáním bydlení. Těšila se od začátku velké podpoře veřejnosti. Deník *Trouw* o podpoře iniciativy informoval takto: „*Ze všech koutů země přicházejí nabídky od Nizozemců, kteří jsou ochotni Čechům pomoci. Ani ne 24 hodin poté, co byl vznik výboru Hulp voor Tsjechen*”¹⁰⁰ *zveřejněn prostřednictvím rozhlasu a televize, měl předseda Wittenberg již více než 200 adres.*”¹⁰¹ Bylo příznačné, že právě občanské iniciativy mohly v bezprecedentní situaci, jakou okupace Československa v očích nizozemské veřejnosti byla, reagovat o něco rychleji než stát. Leitmotivem novinových článků o československé situaci se tak několik dní po událostech stávají právě solidární akce a nabídky pomoci z různých stran nizozemské veřejnosti. Příznačné bylo, že právě v těchto prvních reakcích nezačínala podpora na „zelené louce“, ale existovala personální i institucionální kontinuita s předchozími příchozími do Nizozemska. Iniciátor *Hulp voor Tsjechen* Wittenberg tak byl třeba sám původem Čech, který z vlasti odešel před válkou.¹⁰² Další „infrastruktura“, která mohla nyní rychle být aktivována, existovala na základě zkušenosti z roku 1948 a

⁹⁸ Zpráva od P. Vissera (SBBS) pro ředitele Gemeentelijke Sociale Dienst, 14.10.1968, Utrecht. Inin HaNA, 2.19.155, nr. 132.

⁹⁹ prof. J. Wittenberg, spolupráce Hulp voor Tsjechen a ostatní iniciativy viz. HULP TSJECHEN GECONCENTREERD IN AMSTERDAM. „Algemeen Handelsblad”. Amsterdam, 29-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 14-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000034225:mpeg21:p002>.

¹⁰⁰ Hulp voor Tsjechen in Nederland. „Tubantia”. Enschede, 24-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 09-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPER01:003307048:mpeg21:p00015>.

¹⁰¹ Vooral financiële steun nodig Hulpcomité Wil Tsjechen 'morgen al' te eten geven. „Trouw”. Meppel, 24-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 04-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010814969:mpeg21:p003>.

¹⁰² Vooral financiële steun nodig Hulpcomité Wil Tsjechen 'morgen al' te eten geven. „Trouw”. Meppel, 24-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 12-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010814969:mpeg21:p003>.

tehdejší emigrační vlny – to byl případ třeba „*Nederlands Hulpcomité voor Tsjechoslowaakse vluchtelingen*“, která ihned otevřela svůj sekretariát a nabízela mimo jiné poradenství.¹⁰³

Pro studenty představoval dočasné řešení právě Berkenhoven, který během adaptačního kurzu nabízel i ubytování. Zároveň hledání trvalého bydlení bylo součástí „balíčku“ podpory, která jim měla umožnit začít studovat na některé z nizozemských univerzit. Pomoc s hledáním nabízel jak UAF, tak četní zástupci z řad nizozemských studentů, vyučujících nebo dobrovolníků, kteří se sami nabídli, že u sebe studenty ubytují. Aktivně vystupovala např. profesorka Maria Arts z rotterdamské univerzity, která se skrze svoje kontakty snažila najít ubytování pro několik studentů.¹⁰⁴ Velké části studentů se podařilo najít si ubytování na kolejích příslušných univerzit.

Debata o financování vysokého školství v Nizozemsku byla ke konci šedesátých let žhavým tématem, studenti se dovolávali demokratizace vysokého školství. Mezi politickými zástupci existovaly tři názory, první, že student je dělníkem, který ve prospěch společnosti získává znalosti, které pak budou ku prospěchu společnosti. Druhý názor zastával stanovisko, že student je spíš podnikatelem, který investuje sám do sebe, takže za prokázanou službu (vzdělání) měl adekvátně zaplatit. Třetí názor říkal, že studium je rovno práci, takže by za něj měla být studentovi poskytnuta adekvátní odměna a poskytnuta studentovi možnost, aby nebyl přímo závislý na možnostech rodičů.¹⁰⁵ Problém byl ale dalekosáhlejší, nakonec bylo studijní stipendium pro nizozemské studenty zakotveno v Ústavě v roce 1986. Pro československé studenty situace dopadla o něco příhodněji, jelikož se jednalo o pomoc nezbytně nutnou v daný okamžik.

Po absolvování kurzu v Berkenhovenu skupina 49 československých studentů z většiny zamířila pokračovat ve studiu na univerzitu.¹⁰⁶ Jak uvedl předseda UAF prof. V. Koningsberger¹⁰⁷ pro deník *Het Parool*: „*To bude stát asi 1 milion guldenů (5 000 guldenů na studenta ročně po dobu pěti let) a UAF tyto peníze nemá. Vypadá to, že se nyní budeme muset obrátit na celý nizozemský lid. Tím bude přerušena tradice: za tu dobu umožnilo UAF, které existuje již 20 let, studium v Nizozemsku asi 350 studentům ze zahraničí. Šest milionů potřebných na tento účel bylo získáno výhradně prostřednictvím akcí v rámci univerzitního*

¹⁰³ Hulp voor Tsjechen in Nederland. "Tubantia". Enschede, 24-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 12-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003307048:mpeg21:p00015>.

¹⁰⁴ Dopis E. B. Schuurmana (SBBS) pro mej. van Aarts, 6.12.1968, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

¹⁰⁵ SLAMAN, Pieter, *Staat van de student*. Tweehonderd jaar politieke geschiedenis van studiefinanciering in Nederland. Amsterdam: Boom., (2015) s. 189-191.

¹⁰⁶ Seznam stipendistů. Nota Tsjechoslowaakse studerenden, B. Schuurman a P.G.C.Visschers, Stichting Bijstand Buitenlandse Studerenden, Utrecht, 18.2.1969, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

¹⁰⁷ V. Koningsberger (Utrecht), <https://profs.library.uu.nl/index.php/profrec/getprofdata/1157/93/199/0>.

světa.”¹⁰⁸ Zmínil, že by rádi pomohli i studentům z jiných regionů než z východní Evropy. Je zde mnoho uprchlíků z Blízkého východu a Afriky. Jejich finanční možnosti tomu ale ani zdaleka neodpovídaly.

UAF nebyl na konci šedesátých let v dobré finanční situaci, počet stipendistů klesal a nerostla ani podpora veřejnosti, která začala mít na instituci jiné požadavky, než v 50. letech. Studenti jí vyčítali zkostnatělost a zaostalost z 50. let.¹⁰⁹ Ve hře se objevovaly i úvahy, že bude muset z finančních důvodů svou činnost ukončit. Na výstavě *Vlucht in de werkelijkheid*, kterou pořádala UAF k 20. výročí organizace, vedlo vedení organizace debatu, co bude s organizací dál. Pro rok 1968 mohli přijmout maximálně 20 stipendistů.¹¹⁰ Vývoj v Československu a nová početná příchozí skupina fondu ale nakonec paradoxně pomohla s udržení organizace v chodu – široká podpora veřejnosti pro československé uprchlíky vytvořila vhodné podmínky. Když fond vyzval své přispěvatele a zároveň zveřejnil v mnoha novinách a časopisech žádost o příspěvky¹¹¹, pokladna fondu se skokově naplnila.¹¹² Také rozeslali výzvu adresovanou všem rektorům s žádostí, aby na příštím zasedání Senátu byla věnována pozornost československým studentům.¹¹³

Že ale podpora ze strany akademického světa nebyla samozřejmá, dokládá korespondence UAF kolem zveřejnění výzvy. Když například fond požádal sdružení *Vereniging van Academics bij het Wetenschappelijk Onderwijs* o uveřejnění informací v jejich časopise – mělo mít formu rezervování prostoru pro informace z výroční konference UAF, kde se mělo hovořit o obecně morálních otázkách pomoci akademickým uprchlíkům, a vloženého lístku s výzvou o zasílání finanční podpory¹¹⁴ – zpět se jim vrátilo příkré odmítnutí. Odůvodněné bylo tím, že fond pomáhá studentům, zatímco oni jsou sdružení pro již praktikující vědce.¹¹⁵ UAF byl ale ve fundraisingu a jeho propagaci důsledný. Prezident fondu prof. Koningsberger nejenže dlouhým dopisem takové vnímání výzvy rozporoval (apeloval nejen na solidaritu akademického společenství, a zároveň upozornil, že UAF dle

¹⁰⁸ UAF overweegt beroep op hele volk GELD NODIG VOOR STUDIE GROEP TSJECHOSLOWAKEN. "Het Rotterdamsch parool". Rotterdam, 17-10-1968, p. 1. Geraadpleegd op Delpher op 10-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSARO03:259056040:mpeg21:p00001>.

¹⁰⁹ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 108.

¹¹⁰ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 106.

¹¹¹ Hulp voor Tsjechische studenten in ons land. "De Telegraaf". Amsterdam, 21-09-1968, p. 19. Geraadpleegd op Delpher op 07-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011197551:mpeg21:p019> ; Voor hulp aan Tsjechische studenten miljoen nodig. "Leeuwarder courant : hoofdblad van Friesland". Leeuwarden, 17-10-1968, p. 3. Geraadpleegd op Delpher op 07-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010565203:mpeg21:p003>.

¹¹² Výnos z tzv. jednorázových příspěvků v ročním vyúčtování vzrostl dvojnásobně, oproti situaci před začátkem invaze. ESTERIK, Het zout der aarde, s. 108.

¹¹³ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 108.

¹¹⁴ UAF VAWO, Utrecht, 16.9.1968, in: HaNA, 2.19.155, nr, 132.

¹¹⁵ VAWO UAF, Utrecht, 7.10.1968, in: HaNA, 2.19.155, nr, 132.

stanov podporuje i dostudované akademiky, pouze jeho služeb vzhledem k dobré uplatnitelnosti na trhu práce nevyužívají),¹¹⁶ ale dokonce se se sekretářem sdružení osobně sešel a věc mu vysvětlil. Následoval omluvný dopis fondu, v němž sdružení bralo své původní rozhodnutí zpět, a vložení letáku do svého časopisu – který ostatně ležel v téže utrechtské tiskárně – požehnal (byť nezapomnělo zdůraznit, že veškeré náklady musí nést UAF).¹¹⁷

Vedení UAF využilo vhodné příležitosti vzniklé československými událostmi a nizozemskou reakcí na ně ještě k dalšímu kroku. Oprášilo totiž svůj starší nápad požádat Ministerstvo školství a vědy, aby jim stipendia pomohlo financovat, tedy převzít náklady za stipendia studentů-uprchlíků. Případ Čechoslováků byl mediálně známý, takže byla větší šance na úspěch. Do té doby stipendia financovalo UAF ze sbírek od pravidelných dárců, akademické obce, veřejnosti a dílčích akcí, avšak s větší příchozí skupinou studentů vybrané prostředky nestačily.¹¹⁸ Tentokrát jim ve vyjednávání pomáhala i Marga Klompé, která s UAF udržovala dobré styky a měla s jejich cíli porozumění. V roce 1969 se stala ministryní kultury, rekreace a sociální práce a přispěla ke zdárnému výsledku na základě diskuzí s dalšími ministry a poradci. Dne 13. května 1969 sněmovna jednomyslně přijala Daamsův¹¹⁹ návrh, aby studujícím československým uprchlíkům, kteří získali v Nizozemsku azyl po srpnu 1968, poskytla vláda státní studijní stipendia na stejné úrovni jako nizozemským občanům. Vláda s návrhem souhlasila. UAF tak získal podporu a mohl se, jak hodnotí historiograf fondu Esterik, více věnovat potřebám jednotlivých studentů, než jenom řešit neúnosnou finanční situaci.¹²⁰ I nadále fond vnímal jako svůj úkol poskytovat studijní poradenství stipendistům ohledně administrativních náležitostí.¹²¹ Představitelé fondu také věnovali pozornost tomu, aby vysvětlili, že finanční pomoc státu neznamena automaticky, že by UAF neměl co dělat. Nadále mu vznikaly náklady na personál a administrativu pro organizaci výběrových řízení, přípravu budoucích studentů v Berkenhovenu nebo sociální pomoc, nemluvě o tom, že plně na jeho náklady studovali ti stipendisté, kteří podmínky státní podpory nesplňovali.

¹¹⁶ UAF VAWO, Utrecht, 14.10.1968, in: HaNA, 2.19.155, nr, 132.

¹¹⁷ VAWO UAF, Utrecht, 2.12.1968, in: HaNA, 2.19.155, nr, 132.

¹¹⁸ Universitair asiefonds in financiële moeijkheden. "Tubantia". Enschede, 17-10-1968. Geraadpleegd op Delpher op 08-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERSON:003305040:mpeg21:p00009>; Článek: UAF overweegt beroep op hele volk GELD NODIG VOOR STUDIE GROEP TSJECHOSLOWAKEN. "Het Parool". Amsterdam, 17-10-1968. Geraadpleegd op Delpher op 08-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010838750:mpeg21:p006>.

¹¹⁹ Frits Daams, PvdA 1956-1969. In: https://www.parlement.com/id/vg09lkzkg4zq/f_h_j_m_frits_daams.

¹²⁰ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 126.

¹²¹ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 126.

Účetní realita státem financovaných stipendií pro uprchlíky také vypadala trochu komplexněji. Vláda totiž neplatila kompletní výši stipendií, ale přispívala jen ze 60 %. Zbýlých 40 % byla bezúročná půjčka, stejně jako pro nizozemské studenty. Za československé studenty těchto 40 % přebíral právě UAF.¹²² Pro UAF to stále znamenalo značné nároky, neboť se museli vypořádat s velkým počtem Čechoslováků, kteří usilovali o státní stipendium (v té době již kolem 80 žadatelů), a také s dalšími uprchlíky z jiných zemí. Všichni museli projít složitým administrativním procesem, než obdrželi první měsíční příspěvek. Když žádali o stipendium, bylo nutné, aby jim byly uznány diplomy z domovských univerzit, aby byli přijati na nizozemské univerzity a aby podali žádost o stipendium. UAF jim v tomto procesu pomáhal tím, že se snažil převzít co nejvíce administrativních úkonů a procesem žádosti své svěřence provést. Tímto způsobem se podařilo proces uspořádat a první stipendia mohla být vyplacena už v září 1969.¹²³ Před 20. srpnem 1968 studoval díky stipendiu UAF jeden student z Československa.¹²⁴ Do 31. ledna 1970 jich bylo 83. Celkový počet studentů vzrostl z 54 k 1. srpnu 1968 na 111 k 31. lednu 1970.¹²⁵

První stipendia udělená Čechoslovákům byla na dva roky, prodloužení bylo možné pouze na jeden rok, a to na základě dosažených studijních výsledků a vyhotovené žádosti.¹²⁶ Pro prodloužení studia student dodal příslušný formulář s žádostí o prodloužení stipendia, kde vyplnil osobní údaje, dosažené výsledky u absolvovaných zkoušek, vedlejší příjmy, kontaktní adresu a obor, který si přál dále studovat. Formulář pak předal studijnímu referentovi, UAF žádost posoudil.¹²⁷ Zajímavostí je, že stipendium nemohli získat doktorandi, protože na pokrytí jejich nákladů příslušná částka nestačila a UAF chtěla rovněž upřednostnit studenty s nižší úrovní vzdělání, aby jim mohla poskytnout možnost si vzdělání prohloubit.¹²⁸

¹²² Momentopname č. 22, in: HaNA, 2.19.155 Inventaris van het archief van de Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, 1948-2001, nr. 410.

¹²³ Časopis UAF *Momentopname* č. 22 (s. 3), in HaNA, 2.19.155, nr. 410.

¹²⁴ Correspondentie met het Ministerie van Justitie ter opgave van studerende vluchtelingen, 1962-1972. In: HaNA, 2.19.155. nr. 127.

¹²⁵ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 108.

¹²⁶ Zpráva od F. Florina (UAF) o prodlužování stipendií pro Výkonnou radu UAF, 6.6.1969, In. HaNA, 2.19.155, nr. 138.

¹²⁷ Zpráva od Florina (UAF) o prodlužování stipendií pro Výkonnou radu UAF, 6.6.1969, In. HaNA, 2.19.155, nr. 138.

¹²⁸ Dopis M. Florina (UAF) G. Tabbersovi (Nederlandse Studenten Raad), Leiden, 16.7.1969, in. HaNA, 2.19.155, nr. 132.

Studenti v Československu často trpěli stigmatem kádrového posudku a kvůli režimu nemohli studovat vytoužený obor. Pokud se jim podařilo dostat na vysokou školu, museli „brát, co šlo“, i když to nebylo zrovna to, co si přáli. Příkladem byla zmiňovaná Olga Marchal, jejíž rodina nebyla v KSČ, což ji stavělo do pozice, že směla studovat jen nepopulární obor chemie. „*Hrozné studium, které mi vůbec nevyhovovalo. Rodiče mi říkali: „Nebud' hloupá. Máš dobrou hlavu.“ Dostala jsem z toho žaludeční vředy. Nejsem vůbec technický typ.*“¹²⁹ Po dokončení kurzu v Berkenhovenu se jí podařilo „zbavit tabulky periodických prvků“ a začala místo chemie studovat slavistiku v Utrechtu.¹³⁰ Pokud se některý z československých studentů-uprchlíků rozhodnul pro studium bohemistiky, bylo to možné. Existovaly v Nizozemsku v té době čtyři oddělení slavistiky (Leiden, Utrecht, Groningen a Amsterdam) a na třech z nich bylo možné se aktivně učit český jazyk, českou literaturu a realie. Slovenština jako jazyk nebyla v Nizozemsku vyučována.¹³¹ Probíhala aktivní knižní výměna mezi Filozofickou fakultou v Praze a několika nizozemskými akademickými institucemi.¹³² Po absolvování studia získala Marchal práci v NUFFIC (Nizozemské organizaci pro mezinárodní spolupráci ve vysokém školství), jako vedoucí Koordinační kanceláře pro zahraniční pobyty studentů, kde pomáhala s integrací desítkám dalším studentům.

Ne však všechny osudy československých studentů byly šťastné. Někteří se potýkali s problémy, když nenašli uplatnění v oboru, ani jiné zaměstnání a žili z podpory v nezaměstnanosti.¹³³ Nešťastným případem nepovedené integrace byl student-uprchlík Milan Fajt, kterému se nepodařilo dostat do Berkenhovenu, ani si najít zaměstnání. Potuloval se Amsterdamem bez přístřeší, dostal se do potyčky s majitelem houseboatu, do kterého chtěl údajně vniknout a zastřelil vlastníka lodi, druhého přítomného zranil.¹³⁴ Takové zprávy o činech československých studentů byly ale ojedinělé.

¹²⁹ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 109.

¹³⁰ Nota Tsjechoslowaakse studeren, B. Schuurman a P.G.C.Visschers, Stichting Bijstand Buitenlandse Studeren, Utrecht, 18.2.1969, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

¹³¹ Záznam z rozhovorů na slavistických pracovištích v Nizozemsku, 2. 4. 1969, Haag. In: Archiv MZV, TO-T 1970 – 1974, Holandsko 1969.

¹³² Probíhala rovněž spolupráce mezi nizozemskými slavistikami a pražskou nederlandistikou v rámci recipročních stipendií (pro 5-6 československých studentů a 4-5 nizozemských studentů) pod záštitou Ministerstva zahraničních věcí, a také probíhala spolupráce v rámci Letní školy slovanských jazyků na pražské Filozofické fakultě, pod vedením Olgy Krijtové. To však nebyl případ čs. studentů-uprchlíků. In: Čs. kontakty s holandskými bohemity, in: Archiv MZV, TO-T 1970 – 1974. Holandsko 1969.

¹³³ MICHELA, Miroslav. "Projekt „Émigré Europe“ a emigrace československých studentů a vědců do Nizozemska v letech 1933–1989", s.18.

¹³⁴ Man, die dodelijk schot loste, nog voortvluchtig. "Trouw". Meppel, 06-05-1970. Geraadpleegd op Delpher op 17-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD:010818385:mpeg21:p005>.

Další komplikací pro československé studenty-uprchlíky mohl být požadavek, který se na leckterých oborech nespokojila jen s nizozemštinou, většinou na humanitních oborech požadovali znalost klasických jazyků (řečtina, latina), s čímž neměli českoslovenští studenti mnoho zkušeností a mohl to být kámen úrazu (jako např. ve zmiňovaném přijímacím řízení ve Vídni s Porcalovými).¹³⁵ Studentka Zuzana Skálová vzpomínala v rozhovoru na shovívavost nizozemského profesora k této její nedokonalosti. „*Můj profesor Jan Emmens, uznávaný znalec Rembrandtova díla a básník, byl prvním z řady humanitně založených vzdělavců, kteří mě „zachránili pro vědu.“ Odpustil mi řečtinu (za ruštinu, kterou jsem se naučila o 15 let později v Moskvě) i moderní jazyky, ale latinské colloquium doctum jsem složít musela. Profesori soucítili s mým lingvistickým handicapem a přilepšovali mi stipendii na letní školy do Anglie a Itálie*¹³⁶“, řekla v rozhovoru s Michalem Řoutilem pro časopis Parrésias. Shovívavost a následné zprostředkování zahraničních jazykových kurzů k doplnění vědomostí můžeme brát také jako akt individuální podpory.

¹³⁵ Rozhovor - Osudy Petra Porcala. In: *Český rozhlas Vltava*. (2. část). Online. 2016. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/osudy-petra-porcala-5014872>.

¹³⁶ ŘOUTIL, Michal a SKÁLOVÁ, Zuzana. *Za ikonami až na konec světa*, s. 328.

2.2. Lenin v životní velikosti¹³⁷ (podpora symbolická)

Tato podkapitola se zaměřuje na význam symbolické podpory, které byly klíčovými faktory v integračním procesu československých studentů-uprchlíků do nizozemské společnosti. Na základě konkrétních případů, jako byly studentské iniciativy na podporu uprchlíků, sbírkové akce či osobní svědectví pamětníků, je zřetelně demonstrováno, jak zásadní roli tyto formy pomoci sehrály při usnadnění adaptace nově příchozích.

Význam slova podpora ale není nutno vnímat jen materiálně. Jak je zřejmé i z příběhů tak, jak na ně vzpomínají pamětníci, významnou roli v integraci, a tedy v případě studentů i v integraci do studia, hrálo i přijetí symbolické, spojené s různými formami nemateriální podpory. Dne 28. září 1968, u příležitosti dne české státnosti, se tak například v Utrechtu uskutečnila studentská akce s názvem „Walk - pochod na podporu českých studentů“, organizovaná s podporou *Internationale Vrijwillige Hulpdienst*. Cílem této události bylo zvýšit povědomí o bezpráví, které provázelo srpnové události v Československu, a zároveň poukázat na příchod skupiny československých uprchlíků do Nizozemska, kteří potřebovali pomoc, ať už finanční nebo materiální. Akce byla koncipována na principu tzv. "sponsored walk", při němž účastníci za každý ušlý kilometr získávali finanční příspěvky od svých sponzorů, tedy rodiny, přátel či známých. Sběrka tak reflektovala skutečnost, že cílovou skupinou apelu a zejména pochodu byli zpravidla studenti, kteří sami nedisponovali zbytnými finančními prostředky – formát sbírky jim tak dával možnost přispět tím, čím mohou (pohybem, aktivitou), a finance zprostředkovat jiným způsobem. Vybrané finanční prostředky byly následně na cílovém místě věnovány neziskovým organizacím, které poskytovaly pomoc uprchlíkům. Trasa měla 20 km kolem Utrechtu, cíl byl ve studentském centru Casino, kde probíhal hudební večer s občerstvením pro účastníky i podporovatele. Akce měla mezinárodní charakter tzv. "world wide walk"¹³⁸, obdobné pochody proběhly také v Amsterdamu, Haagu, Maastrichtu, Zwolle, Bredě, Groningenu, Západním Německu nebo v Indii.¹³⁹

Organizace *Stichting Nederlands Hulpcomité voor Tsjechoslowaakse vluchtelingen* uspořádala sbírku na vánoční dárky pro uprchlíky, aby jim zpříjemnili sváteční dny mimo

¹³⁷ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 110.

¹³⁸ Pochody "world wide walk" existují dodnes, jedná se o největší charitativní pochody na světě. Viz. <https://worldwidewalk.nl/en/>.

¹³⁹ Leták s programem pochodu Walk, in: HaNA, 2.05.313, nr. 27501.

domov.¹⁴⁰ Také Výbor Pomoc Čechoslovákům v Holandsku se rozhodl pomoci a nabídl každému československému uprchlíkovi 100 franků, které mohl uplatnit na vánoční dárek.¹⁴¹

Mimo tyto aktivity organizované institucemi nebo studentskými spolky záleželo také na aktivitách jednotlivců, kteří mnohdy, třeba i nevědomky, zlepšili pobyt československým studentům.

Na takový „marginální akt pomoci“ ze strany pracovnice UAF, který označila za „nakupování s průvodcem“, vzpomíná Olga Marchal¹⁴² v rozhovoru s autorem výroční publikace fondu: „*Když jsem šla studovat, šla jsem s jednou paní z UAF koupit hrnce a pánve. Dodnes mám doma malé misky, které mi tu dobu připomínají. Ty pánve jsem si samozřejmě mohla koupit taky sama, ale v lidské rovině mi to přišlo jako hezké gesto.*“ řekla.¹⁴³

Hans Renner vzpomíná s vděčností v knize *Revisited 68* na Holanďany, kteří mu pomohli utéct a integrovat se v nové společnosti, s velkou vděčností. „*Ti lidé, co jsem je poznal v hotelu, se o mě úžasně postarali. Mohl jsem u nich nějakou dobu bydlet, chodit s nimi na koncerty a výstavy. Lepší integraci si člověk nemůže přát. Dělal jsem všechno pro to, abych jsem dobře zapadl, ale dostával jsem i příležitosti a za ty jsem doposud vděčný. Dodneška mám pocit, že splácím nějaký dluh, to bylo důležitým hnacím motorem mé práce na univerzitě.*“¹⁴⁴ Jak sám vypověděl, nemohl se už do Československa po svém odchodu vrátit. Kdyby to udělal, skončil by ve vězení. Byl odsouzen v nepřítomnosti jako zločinec z důvodu emigrace. Nebylo možné, aby dostal výjimku ani ke krátkému pobytu, v případě pohřbu rodinných příslušníků.¹⁴⁵ Později se stal emeritním profesorem historie v Groningenu, se zaměřením na dějiny střední a východní Evropy.¹⁴⁶

Velkou míru vděčnosti, za odvalu svých rodičů, projevila také dcera dvou studentů-uprchlíků, manželů Jinkových, Eva. V Nizozemsku je veřejně známou osobností a plně si uvědomuje, že by to tak vůbec nemuselo být, kdyby její rodiče v roce 1968 neemigrovali... „*Za všechno, co já a můj bratr Jan máme, za všechnu svobodu a materiální*

¹⁴⁰ Dopis pro Stichting Nederlands Hulpcomité voor Tsjechoslowaakse vluchtelingen od Stichting Nederlandse Federatie voor Vluchtelingenhulp, november 1969, Amsterdam. In: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

¹⁴¹ Zpráva pro E. Schuurmana (SBBS) o nabídnuté pomoci, nedatováno. In: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

¹⁴² Olga Marschal, uprchlice '68, v Berkenhovenu září-leden 1969, studium slavistiky v Utrechtu.

¹⁴³ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 108.

¹⁴⁴ BLOEM, Filip, *Revisited 68*, s. 141.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Comenius byl spolek čs. emigrantů v Nizozemsku ; Bevlogen over Europa, Een verhaal van vader en dochter: Hans en Kirsten Renner. Online. In: *Comenius*. Dostupné z: <https://comeniusleergang.nl/bevlogen-over-europa-een-verhaal-van-vader-en-dochter/>.

bohatství, v nichž jsme vyrůstali, za všechny možnosti, sny a každodenní štěstí, které nám přináší život ve svobodné zemi, vděčíme tomu, že naši rodiče utekli."¹⁴⁷

Paměti studentů-uprchlíků spojuje přítomný model vděčnosti. Je patrné, že si poskytnuté pomoci hluboce vážili a uvědomovali si, jakou šanci, narozdíl od svých známých a příbuzných, kteří zůstali v Československu, dostali. Ve většině případů se s ní snažili dobře naložit. Byli to z větší části vysokoškolsky vzdělaní lidé, kteří nizozemskou společnost pozitivně obohatili.

Studium ale neprobíhalo ve vzduchoprázdnu. Studenti přicházeli do prostředí vrstevníků, které pravděpodobně vypadalo ještě jinak, než jak se dozvěděli v kurzech reálií nebo od lektorů a zaměstnanců pomáhajících pracovišť.¹⁴⁸ Univerzity byly v šedesátých letech centry nových levicových trendů, jak je charakterizoval například Zdeněk Nebřenský v knize *Marx, Engels, Beatles: „Mladá inteligence na Západě ani na Východě,*“ píše, *„nedokázala formulovat nějakou koherentní alternativu k etablovanému mocenskému uspořádání, avšak svým aktivismem a snahou změnit stávající společenské poměry přispěla k vzestupu idejí a praktik, které, řečeno Tonym Judtem, podkopávaly „dominanci marxistického master-narativu a otevíraly místo pro lidskou iniciativu.“ Jednalo se o svého druhu generační odpověď na problémy a těžkosti každodenního života, které podnítily mladé lidi, aby vystoupili ze soukromí občanských domácností a dali veřejně najevo své stanovisko.*"¹⁴⁹

Není tedy divu, že ve vyprávění pamětníků z řad uprchlých československých studentů se opakuje motiv neporozumění s vrstevníky – ať už Nizozemci nebo třeba uprchlíky z jiných zemí a jiných důvodů – právě v politických otázkách. Již zmiňovaná Olga Marchal si v rozhovoru k tématu posteskla: *„Byli úplně slepi k tomu, že pocházím ze skutečné komunistické země, nechtěli o tom nic vědět. Diskuze byla nemožná.*"¹⁵⁰ Rovněž Miroslav Kabela¹⁵¹, který byl v hojném styku s dalšími československými emigranty, zmínil jistou frustraci z levicových směrů v Nizozemsku. *„Navštívil jsem jednoho [nizozemského] spolužáka v jeho pracovně v Leidenu a on měl na zdi pověšený plakát Lenina v životní*

¹⁴⁷ JINEK, Eva. Woord vooraf, <https://www.uitgeverijbalans.nl/15417-2/>.

¹⁴⁸ Zajímavý je i rozdíl obou československých příchozích skupin. Zatímco skupina z roku 1948 byla silně antikomunistická, studenti z roku 1968 byli spíš "zhrzení komunisté." Viz. GRÜNBAUER, Johann. *Dissidenten & vredessjoemelaars: memoires van een rechtse 68-tiger over Charta '77*. Aspekt B.V., Uitgeverij, 2017. s. 84.

¹⁴⁹ Viz. NEBŘENSKÝ, Zdeněk. *Marx, Engels, Beatles: myšlenkový svět polských a československých vysokoškoláků, 1956-1968*, s. 379. Praha: Academia, 2017.

¹⁵⁰ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 109.

¹⁵¹ Miroslav Kabela, psycholog, stipendista UAF 1965, KABELA, M.: Vliv emigrace na psychické problémy a choroby českých emigrantů v Nizozemí. In: S. Brouček, K. Hrubý, A. Měšťan (eds.), *Emigrace a exil jako způsob života. II. symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu*. Praha: Karolinum ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, s. 32–50. (2001).

velikosti. Kvůli tomu člověku tady teď vezím, nemohl jsem si pomoci," utkvěl mu v paměti střet odlišných světů.¹⁵² A i studentka-uprchlice Věra Ebels-Dolanová vzpomínala na rozdílnost mezi studentskými skupinami: „V Groningenu jsem se dostala do studentských levicových kruhů, v nichž bylo hodně lidí kvůli válce ve Vietnamu silně protiamerických. Někteří z nich se stali členy holandské komunistické strany. Ta byla tehdy zaměřena proti Moskvě a odsoudila sovětskou invazi. Stala jsem se na nějakou dobu členkou, neboť jsem měla iluzi, že mohu lidé zevnitř přesvědčit, aby pochopili nelidskou národu komunismu a aby se zastali disentu. Řadě lidí spadly klapky z očí.”¹⁵³ Historik Hans Renner na otázku, co mu na novém v životě Nizozemsku vadilo, odpověděl podobně: „Vadilo mi, že zejména v levicových kruzích se bere komunismus na lehkou váhu. Nebrali naše příběhy vážně, byli jsme takzvaně neobjektivní.”¹⁵⁴

Byl to střet dvou neslučitelných světů, střet toužené ideologie s hořkou zkušeností studentů-uprchlíků. Mnoho mladých levicově smýšlejících studentů se k levici přidávala hlavně z důvodu, že nesouhlasili s válkou ve Vietnamu.¹⁵⁵ Problematika ale byla mnohem komplikovanější. A je pochopitelné, že uprchlíkovi, který před komunistickou nesvobodou utekl, těžko někdo dokáže, že je to ten správný směr. Po tom, co tam zanechal rodinu, přátele, kus života.

Samozřejmě existovala v Nizozemsku i podpora antikomunistického cítění mezi studenty, která byla zmíněna už v úvodu v rámci protestů proti invazi do Československa. Spolkem, který rovněž odsoudil zmíněné činy byl např. studentský spolek Unitas Studiosorum Rheno-Trajectina z Utrechtu, který byl jedním z glorifikujících subjektů komunistického režimu mimo sovětské území. Tak i jemu spadly klapky z očí a po začátku invaze přerušil veškeré přátelské kontakty se Sovětským svazem.¹⁵⁶ Aktivně vystupovali další studentské spolky jako např. Nizozemská studentská rada, Společenství nizozemské mládeže, Groningenská studentská rada nebo Studentské odborové hnutí.¹⁵⁷

¹⁵² ESTERIK, Het zout der aarde, s. 110.

¹⁵³ BLOEM, Filip, *Revisited* 68, s. 112.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 141.

¹⁵⁵ KABELA, Miroslav. *Český exil 1948 a 1968 v Nizozemsku* (Příspěvek z konference Krajané a exil: 1948 a 1968, Praha, Karolinum, 16.–17. září 2008), s. 5. Dostupné též online na [www: http://zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf](http://zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf).

¹⁵⁶ Tussederusse wordt zonder de Russen. "Tubantia". Enschede, 24-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 15-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003307048:mpeg21:p00015>.

¹⁵⁷ Waardige rouw voor Jan Palach Massale betoging in centrum Praag. "De nieuwe Limburger". Maastricht, 21-01-1969, p. 1. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023 <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCC01:048155017:mpeg21:p00001>.

Důležitá byla i role univerzit, které různými způsoby podporovaly přichozí československé studenty. Kromě jazykového kurzu v Berkenhovenu bylo možné navštěvovat i několik jazykových kurzů organizovaných přímo jednotlivými univerzitami. Pořádaly je například Vrije Universiteit Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, Erasmus Universiteit Rotterdam, Eindhoven Universiteit a Institut humanitních studií v Haagu.¹⁵⁸ Kurzy probíhaly třikrát týdně po dvou hodinách a těšily se velkému zájmu. Kurz i učební materiály byly poskytovány studentům bezplatně, financovala je vláda v koordinaci s univerzitami, pouze dopravné si hradil student sám.¹⁵⁹ Ti, kteří bydleli daleko od některého z míst konání, kde se kurz vyučoval, měli možnost obdržet jazykový kurz na gramofonových deskách zdarma.¹⁶⁰ Jazykové kurzy mohli navštěvovat i českoslovenští „nestudenti“, a skutečně tak často činili, než se jim podařilo najít zaměstnání, nebo se znovu zkusili dostat na vytouženou univerzitu.¹⁶¹

Univerzity se rovněž angažovaly a vyjadřovaly proti událostem v Československu. Debata ohledně podpory československého národa byla vedena i na půdě Leidenské univerzity v Akademickém Senátu a čítala mnohé antikomunistické názory. Leidenští akademici se rozhodli nejprve nabídnout dvěma českým vědcům možnost odstěhovat se do Leidenu, a to i s rodinou, a přednášet tam na Leidenské univerzitě. To bylo nabídnuto akademikům, Dr. Knorovi¹⁶² a Dr. Poncovi.¹⁶³

Rektor Leidenské univerzity prof. Muntendam¹⁶⁴ svolal rovněž schůzi všech rektorů nizozemských univerzit, aby spolu prodiskutovali protestní telegram pro velvyslance zemí Varšavské smlouvy.¹⁶⁵ Debatovali o tom, jak mohou protestovat v rámci akademického protestu vůči československému bezpráví. V názorech na rozsah protestu nebyli jednotní,

¹⁵⁸ Zpráva od E. B. Schuurmana pro SBBS, Utrecht, 14.10.1968, in HaNA, 2.19.155, nr. 132.

¹⁵⁹ Informační dopis Čechům a Slovákům v Holandsku od SBBS, 18.10.1968, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

¹⁶⁰ Hulp aan Tsjechoslowaakse studenten traag op gang. "Algemeen Handelsblad". Amsterdam, 17-10-1968. Geraadpleegd op Delpher op 16-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000035706:mpeg21:p003>.

¹⁶¹ Lessen. „Het Parool“. Amsterdam, 17-10-1968. Geraadpleegd op Delpher op 16-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010838750:mpeg21:p006>.

¹⁶² Nabídka pracovní pozice na Leidenské univerzitě pro Dr. Zlatko Knora (Československá akademie, Ústav Fyzikální Chemie) od prof. M.H.Sachtlera (Leiden universiteit), 10.9.1968, in: Leiden Universiteitsarchief, Rector Magnificus en Senaat, 1875-1972, ASE 186.

¹⁶³ Nabídka pracovní pozice na Leidenské univerzitě pro Dr. V. Ponce od prof. M.H.Sachtlera (Leiden universiteit), 10.9.1968, in: Leiden Universiteitsarchief, Rector Magnificus en Senaat, 1875-1972, ASE 186.

¹⁶⁴ Prof. Pieter Muntendam, rektor Univerzity Leiden, viz. https://www.parlement.com/id/vg09llip7gvs/p_piet_muntendam.

¹⁶⁵ Zpráva ze schůze akademického senátu Leidenské univerzity a informací o plánované schůzi rektorů k řešení československé otázky pro rektory nizozemských univerzit, 3.9.1968, Leiden, in: Leiden Universiteitsarchief, Rector Magnificus en Senaat, 1875-1972, ASE 186.

shodli se na tom, že protestních demonstrací bylo dost a musí udělat něco účinnějšího v rámci akademické obce. Část prosazovala údernou myšlenku pozastavení spolupráce s akademiky z intervenujících států, jako antikomunistické gesto, včetně zrušení plánovaných návštěv na obou stranách.¹⁶⁶ Mělo to být i gesto politické směřované vůči nizozemské vládě, aby viděla, že s okupací jako akademici silně nesouhlasí a nebudou jen mlčky přihlížet.¹⁶⁷ Na to někteří reagovali, že mezi tamními akademiky mají i mnoho přátel a vidí to spíš jako nešťastné řešení. Zazněl názor, že přerušením kontaktu by se dostali do potíží ti vědci, kteří sami usilují o větší svobodu ve své nesvobodné zemi.¹⁶⁸ Navrhovali radši přerušit styky tam, kde to bude pro Sovětský svaz bolestivější jako pro celek, jako např. v mezinárodním obchodu, nebo na olympijských hrách v Mexiku v říjnu 1968.¹⁶⁹ Došli k závěru, že bude posouzen každý vědecký pracovník ze států „agresorů“ zvlášť.¹⁷⁰ Telegram byl rozeslán všem velvyslancům zemí Varšavské smlouvy.¹⁷¹

Rovněž jako forma akademické pomoci byla založena 29. srpna 1968 *Interuniversitair hulp comité* pro vědecké pracovníky,¹⁷² Cílem bylo zejména poskytnout, vedle stávajících organizací pomoci nebo společně s nimi, zprostředkování dočasného zaměstnání nebo práce v souladu s dovednostmi a know-how, jakož i ubytování, ateliér a pracovní vybavení a finanční prostředky¹⁷³. Organizace fungovala na příspěvkové bázi.

¹⁶⁶ Dopis leidenského rektora členům akademické obce, 28.8.1968, Leiden, in: Leiden Universiteitsarchief, Rector Magnificus en Senaat, 1875-1972, ASE 186.

¹⁶⁷ Vyjádření rektora P. van Morsela pro prof. Muntendam (Leiden universiteit), 2.9.1968, Haag, in: Leiden Universiteitsarchief, Rector Magnificus en Senaat, 1875-1972, ASE 186.

¹⁶⁸ Vyjádření P. Murreho pro prof. Muntendama (Leiden universiteit), 7.9.1968, Voorschoten, in: Leiden Universiteitsarchief, Rector Magnificus en Senaat, 1875-1972, ASE 186.

¹⁶⁹ Vyjádření rektora P. van Morsela pro prof. Muntendama (Leiden universiteit), 2.9.1968, Haag, in: Leiden Universiteitsarchief, Rector Magnificus en Senaat, 1875-1972, ASE 186.

¹⁷⁰ Zápis ze schůze akademiků Leidenské univerzity vedené kvůli okupaci Československa a jejich plánované reakci, 27.9.1968, Leiden, in: [0251] Vyjádření rektora P. van Morsela pro prof. Muntendama (Leiden universiteit), 2.9.1968, Haag, in: Leiden Universiteitsarchief, Rector Magnificus en Senaat, 1875-1972, ASE 186.

¹⁷¹ Telegram společně s kontaktními adresami zmiňovaných ambasád. 27.8.1968, In: Leiden Universiteitsarchief, Rector Magnificus en Senaat, 1875-1972, ASE 186.

¹⁷² Zpráva o založení Interuniversitair hulpcomité na pomoc čs. akademikům, 27.8.1968, Leiden, in HaNA, 2.19.155, nr. 132.

¹⁷³ Hulpcomité gevormd Voor academici uit Tsjechoslovakije. "De tijd : dagblad voor Nederland". Amsterdam, 28-08-1968, p. 5. Geraadpleegd op Delpher op 18-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011238608:mpeg21:p005>.

Důležitou roli v rámci debat o podpoře – a o tom, jestli je adekvátní, nadměrná nebo nedostatečná – sehrála, jak tomu u migračních debat vždy bývá, i pomyslná „soutěž“, resp. konkurence mezi jednotlivými skupinami příjemců pomoci nebo „uchazeči“ o ni. Nizozemská vláda neměřila metrem každému stejně, dělala rozdíly při přijímání skupin z různých zemí.¹⁷⁴ Jak ostatně ukázal i Walaardt, který to učinil přímo výzkumnou optikou svého pohledu na problematiku, existují žadatelé o azyl, kteří získají nárok na ochranu, a ti, kteří ji nezískají – a rozhodování o tom či onom výsledku bývá kombinací jednak obecného nastavení politiky (ovlivněného navíc veřejnou debatou), debaty o morálce, hodnotách a principech spravedlnosti, a rozhodování konkrétních úředníků v konkrétních případech (ovlivněných konkrétními přímluvci). Ti, jejichž žádost je zamítnuta, jsou povinni opustit zemi, což však často nedělají. Zamítnutí žádostí o azyl často vyvolává reakce žadatelů a jejich přímluvců, kteří se snaží vysvětlit, proč by měli být přijati, a poukazují na upírání práva na pomoc.

I pomocná ruka nabízená československým studentům tak byla hodnocena v kontextu jiných skupin. Jako příklad mohou sloužit Portugalci, kteří byli v kontextu nizozemského prostředí prvními uprchlíky po 2. světové válce, kteří nepřišli ze zemí Východního bloku. Získali proto označení „*nieuwe vluchtelingen*“, tedy třetí kategorií rozlišovanou nizozemskou azylovou politikou.¹⁷⁵ Jednalo se o dezertéry, což vyvolalo plamenné diskuse v Poslanecké sněmovně o přístupu k jejich přijímání. Vláda se rozhodla udělit jim jen povolení k pobytu a ne status uprchlíka, nepřisuzující jim větší privilegia. Povolení bylo platné jeden rok a bylo spojeno s pracovním povolením.¹⁷⁶ Oproti tomu českoslovenští studenti v roce 1968 získali bez větších problémů uprchlický status. Částečně i na základě toho vznikla jistá antipatie mezi studenty-uprchlíky. Portugalští studenti například osočovali studenty české, že oni sami musí za adaptační kurz v Berkenhovenu platit, zatímco Češi to mají zadarmo. Ve studentských kruzích vyvolala domnělá pozitivní diskriminace nevoli vůči politice UAF. Vyšel o tom článek ve studentském časopise NZS, u kterého se ale ukázalo, že informace není pravdivá. Čechoslovákům akorát kurz dotovala vláda, Portugalcům UAF.¹⁷⁷ Na začátku 70. let bylo UAF rovněž silně kritizováno za to, že upřednostňuje v přijímání studenty z Východního bloku, na úkor studentů z Afriky, nebo Blízkého východu. Debata se odehrávala i v rámci samotného vedení fondu - někteří členové výkonné rady UAF poté navrhovali kvóty

¹⁷⁴ DOESSCHATE, *Asielbeleid en belangen*, s. 50.

¹⁷⁵ WALAARDT, *Geruisloos inwilligen*, s. 137.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ ESTERIK, *Het zout der aarde*, s. 120; Článek: *Univ. asielfonds zou discrimineren. "Trouw"*. Meppel, 31-03-1969. Geraadpleegd op Delpher op 08-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010818019:mpeg21:p006>.

na počet studentů z různých kontinentů, což se však neuskutečnilo.¹⁷⁸ Pokud se tedy pro UAF vžila metafora „seismografu“, který s jistým zpožděním monitoruje otřesy v různých částech světa, jak ji použil emeritní předseda UAF prof. J.J.M. van der Ven¹⁷⁹, nyní byl na základě ,v očích některých, příliš velkorysé pomoci Čechoslovákům na domnělý úkor jiných skupin tento seismograf kritizován jako špatně seřízený.¹⁸⁰

¹⁷⁸ ESTERIK, Het zout der aarde, s. 103.

¹⁷⁹ prof. J.J.M. van der Ven, viz. <https://profs.library.uu.nl/index.php/profrec/getprofdata/2101/20/23/0>.

¹⁸⁰ Dopis od UAF pro Dr. O. van Kappen, Secretaris van de Vereniging van Academics bij het Wetenschappelijk Onderwijs, Utrecht, 16.9.1968, in: HaNA, 2.19.155, nr. 132.

Závěr

„Uprchlíci jsou ti nejsilnější lidé. Jsou to lidé, kteří se odváží utéct před válkou a útlakem, lidé, kteří mají odvahu se vydat do neznáma. Kteří se odváží opustit vše známé: svou rodinu a přátele, svůj jazyk, své postavení a majetek. Dokázali byste to? Odvážili byste se? Budu bolestně upřímná, když řeknu, že na tuto otázku nedokážu sama odpovědět.¹⁸¹”

Stejně jako Eva Jinek, sama dcera uprchlíků-studentů, o uprchlících z Československa po srpnu 1968 „uvažoval“ i nizozemský stát a jeho instituce. V politikách i veřejném mínění vůči nim převažovalo pochopení a vstřícnost, dané mimo jiné ideologickým nastavením studené války – skutečnost, že přicházeli zpoza „Železné opony“ a utíkali před událostmi, které vzbudily mezinárodní šok, napomáhala tomu, aby se kvalifikovali jako „správní uprchlíci.“

Vzhledem k tomu, že události, na základě kterých Čechoslováci do Nizozemska přicházeli, byly nečekané, bylo možné v první fázi sledovat pestrý mix pomoci a kreativní řešení - podpůrné akce organizovali jednotlivci, etablované i ad hoc vznikající iniciativy, i institucionalizované instituce včetně pomoci státní.

Zároveň se v případě specifické skupiny uprchlíků studentů dala dobře sledovat také druhá strana poskytované pomoci - požadavky, které byly na příchozí kladeny. Bylo to dáno tím, že tato skupina kladla na přijímací zemi další „požadavek“ nad rámec běžných potřeb člověka přicházejícího v nouzi do cizí země - chtěla studovat na nizozemských univerzitách. Z pojetí formulovaných požadavků na studenty a jejich kontroly je zřejmé, že nizozemské instituce usilovaly o to nepodcenit i tuto část integrace. Z jejich „evaluace“ zájemců o pokračování studiu vyplývá, že na jednu stranu relativně vysoko hodnotili schopnosti individuálních studentů (které byly jiné, než bylo v Nizozemsku běžné), na druhou stranu do velké míry nedůvěřovali vzdělávacímu systému, ze kterého přicházeli.

Hlavními aktéry jak pomocných, tak podpůrných opatření zaměřených na československé studenty byly „státem subvencovaná SBBS“ a „na příspěvkovém modelu založený UAF.“ Společně tyto dvě organizace zajišťovaly první integraci v nizozemském

¹⁸¹JINEK, Eva. Woord vooraf. In: ZOUTBERG, Rop. *De race naar het noorden*.

prostředí, adaptaci, poskytovaly jazykové vzdělávání před nastoupením na univerzitu, stipendia a pomoc s integrací do nizozemského akademického systému. Přijímací proces je možné hodnotit jako velmi selektivní, což dále dokládá více či méně vědomou snahu pomoci sice uprchlíkům v nouzi, ale na druhé straně udržet v platnosti vysoké nároky vnímané jako podmínka studia na nizozemské vysoké škole. V rámci různých typů evaluace se proto pracovníci těchto organizací zabývali hodnocením jak dosavadního studijního prospěchu, tak studijních předpokladů do budoucna. Na základě pojetí integračních kurzů je možné konstatovat, že za klíčový předpoklad pro úspěšné studium bylo považováno zvládnutí nizozemštiny. Kromě ní byli studenti školeni v kultuře a reáliích, a pozornost byla věnována také nácviku „praktických“ dovedností a seznámení s prostředím. Českoslovenští studenti tak byli podrobena promyšlenému balíčku „kompenzační výuky“, který měl zajistit, aby studenti byli dobře připraveni na studium na nizozemských univerzitách. Adaptace a integrace byly podporovány sociálními službami a individuální péčí, jejichž cílem bylo podpořit úspěšnou integraci do společnosti.

Jak z podpory, tak požadavků vyplývá, že velkou roli v motivaci nizozemské strany v pomoci, hrál antikomunismus nizozemské společnosti, posílený událostmi v Maďarsku a v Československu. Zároveň bylo z pohledu studentů-uprchlíků značnou výhodou, že o podpoře studentů rozhodovali příslušníci starší generace, státní establishment a přímluvci z občanského a lidskoprávního sektoru, jejichž mentální horizonty byly hodně určovány zkušeností z roku 1948, antikomunismem a východozápadní dichotomií studené války, kterou právě šok 1968 velmi posílil. Otázkou je, jaká by byla situace, pokud by o podpoře rozhodovala mladá levicová generace a jestli by vůbec k takové systémové podpoře došlo.

Specifičnost studentské zkušenosti spočívala právě v tom, že byl velký kontrast mezi oficiálním přijetím a integrací do studia na jedné, a poměrně vysokou mírou nepochopení (nebo nedostatečného pochopení) ve vrstevnickém kolektivu, které pamětníci velmi často reportují. I přes tyto názorové rozdíly ale studenti-uprchlíci, když vzpomínají na tuto zkušenost, integraci vnímají jako zdařilou a převažuje u nich vděk. Plán „studovat a vybudovat si život“ se vydařil.

Cílem této práce bylo prozkoumat na případu specifické skupiny studentů-uprchlíků malý výsek nizozemské historické zkušenosti s migrací. Migrační vlny a uprchlické krize představují významné výzvy stále, a nejnovější vývoj v Nizozemsku ukázal, že právě studenti se mohou velmi snadno ocitnout v centru debat a politik o migraci. Může proto být užitečné

lépe poznat argumentační vzorce historických aktérů, když diskutovali pravidla vstupu a pravidla ochrany kvality nizozemského vysokého školství, ale i když posuzovali jednotlivé případy jejich naplňování. Pomocí práce bylo možné také nahlédnout do „zákulisí“ těch, kteří tuto podporu a požadavky organizovali, a ukázat, že to byli často individuální aktéři na straně „přímluvců“, jako třeba jazykoví lektori, funkcionáři, organizátoři různých iniciativ nebo vysokoškolští vyučující, kteří byli schopni výrazně ovlivnit výsledek ve prospěch snížení bariér v přístupu ke studiu v cizí zemi.

Použité prameny a literatura

Prameny nevydané

Nationaal archief den Haag

2.05.313 - Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-archief 1965-1974

- nr. 27501 - Stichting Universitair Asyl Fonds (UAF). 1968-1971

2.14.5168 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen: Directoraat-Generaal Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek, 1902-1994

- nr. 3233 - Goedkeuring tot het voeren van in het buitenland behaalde titels, Tsjecho-Slowakije, 1969-1978
- nr. 3585 - Overleg met het Ministerie van Justitie over het verzoek van de Stichting voor Vluchtelingstudenten University Assistance Fund (UAF) de Regeling Rijksstudietoelagen voor Vluchtelingstudenten uit te breiden met de categorie asielgerechtigden, 1974-1975

2.19.155 Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF 1948-2001

- nr. 132 - Stukken betreffende de verlening van bijstand aan gevluchte Tsjechische studenten na het einde van de Praagse lente, 1968-1969
- nr. 127 - Correspondentie met het Ministerie van Justitie ter opgave van studerende vluchtelingen, 1962-1972
- nr. 138 - Correspondentie over vrijstellingen van collegegelden en voortzettingen van studiebeurzen, 1967-1970
- nr. 410 - Stichting voor Vluchtelingen-Studenten UAF 1948-1998

Universiteitsarchief Leiden

ASE Archief van de Rector Magnificus en de Senaat, 1875-1972

- **nr. 186.** Stukken betreffende het protest van de Leidse Universiteit bij de regeringen van de Sovjet-Unie, Bulgarije, Hongarije, Polen en de bewindvoerders van Oost-Duitsland inzake de schending van de fundamentele vrijheden van het Tsjechoslowaakse volk., 1968.

AC4 Board of Governors, 1952-1989 (1952-1989)

- **nr. 1403-1404.** Leids Universiteitsfonds., 1968-1978

Archiv Ministerstva zahraničních věcí

Teritoriální odbory - obyčejné

- TO-O 1965-1968 - Holandsko

Teritoriální odbory - tajné

- TO-T 1965 – 1969 - Nizozemí 1969
- TO-T 1970 – 1974 - Nizozemí 1970

Prameny vydané

BLOEM, Filip, ŠKODA, Stanislav, *Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro*. Praha: Paseka, 1. vydání, 2008. ISBN 978-80-7185-930-7.

GRÜNBAUER, Johann. *Dissidenten & vredessjoemelaars: memoires van een rechtse 68-tiger over Charta '77*. Aspekt B.V., Uitgeverij, 2017. ISBN 9789461535689.

JINEK, Eva. Woord vooraf. In: ZOUTBERG, Rop. *De race naar het noorden*. Balans, 1., 2016. ISBN 9789460030772.

Woedende Tsjechen in verzet. "Algemeen Dagblad". Rotterdam, 22-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 05-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:002840046:mpeg21:p00001>.

Waardige rouw voor Jan Palach Massale betoging in centrum Praag. "De nieuwe Limburger". Maastricht, 21-01-1969, p. 1. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023 <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCC01:048155017:mpeg21:p00001>.

Brief aan Kremlin geweigerd. "De Volkskrant". 's-Hertogenbosch, 22-01-1969. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847999:mpeg21:p003>.

Reacties op bezetting Tsjechoslowakije Federatie van vervoerarbeiders wil boycot tegen rode invallers Wilson maant tot voorzichtigheid. "De nieuwe Limburger". Maastricht, 27-08-1968, p. 2. Geraadpleegd op Delpher op 06-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCC01:048150024:mpeg21:p00002>.

Premier De Jong: Navo is nog onmisbaar. "Tubantia". Enschede, 27-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 07-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003307050:mpeg21:p00001>.

“UAF overweegt beroep op hele volk.” GELD NODIG VOOR STUDIE GROEP TSJECHOSLOWAKEN. "Het Parool". Amsterdam, 17-10-1968. Geraadpleegd op Delpher op 16-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010838750:mpeg21:p006>.

Opvang centrum voor buitenlandse studenten. "De Telegraaf". Amsterdam, 07-06-1967, p. 13. Geraadpleegd op Delpher op 06-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:110590177:mpeg21:p013>.

Studenten uit buitenland krijgen centrum. "De tijd : dagblad voor Nederland". Amsterdam, 07-06-1967, p. 2. Geraadpleegd op Delpher op 06-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011238538:mpeg21:p002>.

Hulp aan Tsjechoslowaakse studenten traag op gang. "Algemeen Handelsblad". Amsterdam, 17-10-1968. Geraadpleegd op Delpher op 16-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000035706:mpeg21:p003>.

Lessen. "Het Parool". Amsterdam, 17-10-1968. Geraadpleegd op Delpher op 16-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010838750:mpeg21:p006>.

SCHELOVÁ, Alena. Zemřel Petr Porcal, který ztratil hlavu pro světlo, vůně a umění Florencie. Online. In: *Českobudějovický deník.cz*. 2014. Dostupné z: <https://ceskobudejovicky.denik.cz/volny-cas/zemrel-petr-porcal-ktery-ztratil-hlavu-pro-svetlo-vune-a-umeni-florencie-2014042.html>.

Hulp voor Tsjechen in Nederland. "*Tubantia*". Enschede, 24-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 09-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003307048:mpeg21:p00015>.

Vooral financiële steun nodig Hulpcomité Wil Tsjechen 'morgen al' te eten geven. "*Trouw*". Meppel, 24-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 04-04-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010814969:mpeg21:p003>.

Hulp voor Tsjechische studenten in ons land. *"De Telegraaf"*. Amsterdam, 21-09-1968, p. 19. Geraadpleegd op Delpher op 07-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011197551:mpeg21:p019>.

Voor hulp aan Tsjechische studenten miljoen nodig. *"Leeuwarder courant : hoofdblad van Friesland"*. Leeuwarden, 17-10-1968, p. 3. Geraadpleegd op Delpher op 07-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010565203:mpeg21:p003>.

Universitair asiefonds in financiële moeilijkheden. *"Tubantia"*. Enschede, 17-10-1968. Geraadpleegd op Delpher op 08-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003305040:mpeg21:p00009>.

UAF overweegt beroep op hele volk GELD NODIG VOOR STUDIE GROEP TSJECHOSLOWAKEN. *"Het Parool"*. Amsterdam, 17-10-1968. Geraadpleegd op Delpher op 08-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010838750:mpeg21:p006>.

Rijksstudietoelage mogelijk voor politieke vluchtelingen (Van onze Haagse redactie). *"Het Parool"*. Amsterdam, 14-05-1969. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010936116:mpeg21:p009>.

Gezamenlijk protest PvdA, D'66 EN PPR Betogingen kalm verlopen. *"De Volkskrant"*. 's-Hertogenbosch, 22-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 09-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010880292:mpeg21:p003>.

Na twee minuten stilte om één uur REDE VAN PREMIER OP RADIO EN TV. *"De Volkskrant"*. 's-Hertogenbosch, 27-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010880296:mpeg21:p003>.

Protestacties in hele land Ongeregeldheden bij ambassade. *"De Volkskrant"*. 's-Hertogenbosch, 23-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010880293:mpeg21:p006>.

Verklaring Utrechtse studenten over inval in Tsjechoslowakije. "Het Parool". Amsterdam, 24-01-1969. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010838599:mpeg21:p003>.

Brief aan Kremlin geweigerd. "De Volkskrant". 's-Hertogenbosch, 22-01-1969. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847999:mpeg21:p003>.

Na protestmars Brief Tsjechen op Russische ambassade geweigerd. "Het Parool". Amsterdam, 22-01-1969. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010838597:mpeg21:p005>.

Binnenlands overzicht rond 750 Tsjechische vluchtelingen bleven in Nederland Hoe staat het met hun vooruitzichten?. "*Nieuwe Winterswijkse courant*". Winterswijk, 23-10-1968, p. 2. Geraadpleegd op Delpher op 11-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMECAL02:180069050:mpeg21:p00002>.

Prof. de Graf tijdens forum Tsjechen zijn Russen politiek de baas „Ongenuanceerde veroordeling domme reactie”. "De Volkskrant". 's-Hertogenbosch, 24-08-1968. Geraadpleegd op Delpher op 09-07-2023, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010880294:mpeg21:p013>.

Man, die dodelijk schot loste, nog voortvluchtig. "Trouw". Meppel, 06-05-1970. Geraadpleegd op Delpher op 17-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010818385:mpeg21:p005>.

Hulpcomité gevormd Voor academici uit Tsjechoslovakije. "De tijd : dagblad voor Nederland". Amsterdam, 28-08-1968, p. 5. Geraadpleegd op Delpher op 18-08-2024, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011238608:mpeg21:p005>.

Odborná literatura

BOOGAARD, Marianne. *Van buiten, geleerd: allochtone en buitenlandse studenten in het Nederlandse hoger onderwijs*. Het Spinhuis, 1. (1997). ISBN 90-5589-102-9.

DOESSCHATE, Jan Willem ten. *Asielbeleid en Belangen: Het Nederlandse toelatingsbeleid ten aanzien van vluchtelingen in de jaren 1968-1982*. Hilversum: Uitgeverij Verloren, 1., 1993. ISBN 90-6550-373-0.

ESTERIK, Chris van. *Het zout der aarde: UAF 1948 - 1998: Vijftig jaar hulp aan vluchtelingen-studenten*. 1. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 1998. ISBN 903511972X.

HOOGENBOOM, Marijke, SCHOLTEN, Peter. *Migranten en de erfenis van de verzuiling in Nederland: Een analyse van de invloed van de verzuiling op het Nederlandse migrantenbeleid (circa 1970-heden)*. B en M: tijdschrift voor beleid, politiek en maatschappij, 35(2), 107-124. (2008).

HRUBÝ, Karel, ed., MĚŠŤAN, Antonín, ed. a BROUČEK, Stanislav, ed. *Emigrace a exil jako způsob života: II. symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu : konference zahraničních Čechů [Praha 2. října 2000]*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, 2001. 193 s. ISBN 80-85010-24-0.

KUDĚLA, Jiří: *Jan František Kyjovský: Osobnosti a historie české diplomacie*. Online. In: MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. 2012. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/osobnosti_v_historii/jan_frantisek_kyjovsky.html.

MICHELA, Miroslav, SCHNEIBNER Tamás, ŠMÍDRKALOVÁ Michaela. *"Projekt „Émigré Europe“ a emigrace československých studentů a vědců do Nizozemska v letech 1933–1989"*. Práce z dějin Akademie věd 1:11-43.

OTTERSPEER, Willem. *Edele wijze lieve bijzondere*. Leiden: Leiden University Press, 2015. ISBN 9789087282288.

RYCHLÍK, Jan. *Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1. vydání, 2012. ISBN 978-80-7285-149-2.

ŘOUTIL, Michal a SKÁLOVÁ, Zuzana. *Za ikonami až na konec světa: Rozhovor o POÉSIS a TECHNÉ ikon, jejich objevování a restaurování, o cestách, hledání a nalézání, ale také o životě mezi Evropou a Orientem*. Online. In: Parrésia. 2010, s. 325-375.

NEBŘENSKÝ, Zdeněk. *Marx, Engels, Beatles: myšlenkový svět polských a československých vysokoškoláků, 1956-1968*, s. 379. Praha: Academia, 1. vydání, 2017. ISBN 978-80-200-2668-2.

SLAMAN, Pieter, *In de regel vrij*. 100 jaar politiek rond onderwijs, cultuur en wetenschap. 1. (2018). ISBN 978-9492513090.

SLAMAN, Pieter, *Staat van de student*. Tweehonderd jaar politieke geschiedenis van studiefinanciering in Nederland. Amsterdam: Boom. 1. (2015) ISBN 9789089535757.

VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: Pražské jaro 1968*. 2. vydání, 1. vydání v Mladé frontě. Praha: Mladá fronta, (1990). ISBN 80-204-0179-2.

WALAARDT, Tycho. *Geruisloos inwilligen: Argumentatie en speelruimte in de Nederlandse asielprocedure, 1945-1994*. Uitgeverij Verloren, 1. vydání, (2012). ISBN 978-90-8704-294-3